

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Lenka Přidalová

3. ročník

Obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání – Výchova ke zdraví
se zaměřením na vzdělávání

**SLOVNÍ ZÁSoba STŘEDOŠKOLÁKŮ
SE ZAMĚŘENÍM NA ARCHAISMY
A HISTORISMY**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.
Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci s názvem Slovní zásoba středoškoláků se zaměřením na archaismy a historismy vypracovala zcela samostatně a řádně uvádím všechny zdroje, z nichž jsem čerpala, v seznamu literatury.

Zároveň prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronicky nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Rýmařově dne 21. 6. 2016

.....

Lenka Přidalová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala především Mgr. Kamilu Kopeckému, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce a cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Zdeně Kovaříkové, ředitelce Gymnázia a Střední odborné školy, Rýmařov, příspěvkové organizace za umožnění mého průzkumu na její škole a v neposlední řadě také svým přátelům Mgr. Vladimíru Stanzelovi a Jitce Sršňové za pomoc s formálními úpravami této práce a za podporu po celou dobu studia.

Obsah

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 SLOVNÍ ZÁSoba	8
1.1 Slovní zásoba a její proměny.....	8
1.2 Slovní zásoba ve slovnících	11
1.3 Individuální slovní zásoba	11
1.4 Vrstvy slovní zásoby.....	12
2 FREKVENCE SLOV	16
2.1 Český národní korpus	16
3 STŘEDOŠKOLÁCI A ČETBA.....	17
3.1 Charakteristika adolescenta.....	17
3.2 Vztah mladé generace ke čtenářství.....	17
3.3 Motivace k četbě	19
4 DLOUHOLETÝ VÝZKUM JIŘÍHO KOSTEČKY	20
4.1 Jiří Kostečka.....	20
4.2 Slovní zásoba gymnazistů podle Kostečkova výzkumu.....	20
PRAKTICKÁ ČÁST	23
5 PRŮBĚH PRŮZKUMU	24
5.1 Metodologie.....	24
5.2 Výzkumný soubor	24
5.3 Výzkumný nástroj.....	24
5.4 Interpretace slov z jednotlivých cvičení.....	26
5.5 Hodnocení správnosti odpovědí.....	31
6 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	32
6.1 Hypotézy	32
6.2 Výzkumné otázky.....	32
7 VÝSLEDKY PRŮZKUMU.....	34
7.1 Gymnázium	34
7.2 Učební obor kuchař – číšník.....	55
7.3 Srovnání výsledků obou středoškolských oborů	76

ZÁVĚR.....	84
SEZNAM TABULEK.....	86
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	88
PŘÍLOHY.....	90
ANOTACE.....	98

ÚVOD

Naše bakalářská práce se zabývá poměrně aktuálním tématem, a sice do jaké míry je dnešní generace středoškolských studentů schopna porozumět některým méně obvyklým výrazům a interpretovat je. Jde především o slova, jež jsou knižní povahy, pojmy, které lze načerpat spíše četbou beletrie než z jazyka běžně komunikovaného a také důkladnějším zájmem o českou lexikologii.

Náš výzkum jsme uskutečnili kvantitativní metodou, a to prostřednictvím dotazníku, který byl rozdán studentům Gymnázia a Střední odborné školy, Rýmařov. Osloveni byli studenti kvinty, sexty a septimy na gymnáziu a studenti 1. – 3. ročníku učebního oboru kuchař – číšník, tedy středoškoláci stejného věku, což nám dále umožní oba obory mezi sebou komparovat.

Dotazník se skládá ze dvou částí: první, profilová část, nám poskytuje informace o každém žákovi z hlediska věku, pohlaví, intenzity četby atd., druhá část ověřuje jeho praktické dovednosti v pochopení a interpretaci méně známé a nepřiliš frekventované slovní zásoby. Slova, která se v dotazníku objevují, jsou vybrána ze souboru výrazů, které shromažďujeme od roku 2011 poznámkami získanými především z beletrie, ale i běžné mluvy. Jsou volena tak, aby působila žákům jisté obtíže, ale předpokládali jsme, že gymnazisté budou schopni zvládnout praktická cvičení s úspěšností 70 % a studenti učebního oboru s 30% úspěšností. Dotazník se také pokusí dokázat vztah mezi čtenářstvím a rozsahem slovní zásoby

Výzkum je inspirován bádáním Jiřího Kostečky, který v minulosti poukázal na problém současných žáků a studentů postihnout význam některých neobvyklých, ale ne zcela neznámých slov.

Před započítím samotného výzkumu byla vytvořena teoretická báze práce z nastudované odborné literatury; použili jsme informace z nejaktuálnějších výtisků slovníků a příruček od předních českých lingvistů (Marie Čechová, Přemysl Hauser, Jiří Kostečka atd.). Na základě teoretických poznatků, jsme stanovili výzkumné hypotézy, které měl náš výzkum potvrdit, případně vyvrátit.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SLOVNÍ ZÁSoba

1.1 Slovní zásoba a její proměny

Slovní zásobou (lexikem) rozumíme souhrn všech slov, která v daném jazyce existují. Slova, která jsou součástí slovní zásoby jazyka, se mohou vyvíjet, může se proměňovat jejich frekvence i význam (Čechová, 2011). Obsáhlost slovní zásoby svědčí o bohatosti jazyka, její přesný rozsah je však nezjistitelný v důsledku jejího nepřetržitého vývoje (Hauser, 1986).

Slova mají věcný neboli slovní (lexikální) význam, který je zřejmý uživatelům daného jazyka. Jsou označením předmětů, jevů, dějů atd., které existují ve skutečnosti reálné i pomyslné. Pojímáme je tak, jak se odrážejí v našem vědomí jako pojmy a jejich vztahy (Havránek, Jedlička, 1963).

Pojem slovo (lexém) lze hodnotit z několika hledisek (Kostečka, 2001):

- 1) **zvukového:** slovo je vyjádřené jednou nebo více hláskami,
- 2) **grafického:** slovo je vyjádřené jedním nebo více písmeny, která jsou oddělována mezerami a interpunkčními znaménky,
- 3) **sémantického:** slovo může být nositelem věcného významu,
- 4) **gramatického:** slovo může vyjadřovat mluvnické vztahy,
- 5) **stylistického:** slovo může nést určitý stylistický příznak.

Je ovšem nutné připomenout, že ne všechna slova musí mít vždy všechny tyto vlastnosti (např. infinitiv *jít* nevyjadřuje mluvnické vztahy, spojka *a* není nositelkou věcného významu, jméno *stůl* pocítujeme jako stylisticky neutrální...).

Stabilní částí slovní zásoby je její jádro, pro které jsou typická slova ve slovní zásobě trvale se objevující a neustále používaná i po mnoho staletí (Hauser, 1986). Převažují slova nemotivovaná (*dům, vidět, vejce...*), tedy ta, která nevznikla odkazem z jiného pojmenování, ale naopak fungují jako základy pro slova motivovaná. Motivovaná jsou vždy pojmenování sdružená – sousloví (*jednočlenná věta*), složeniny (*dějepis*) a všechna slova, která se formálně a významově dají vysvětlit jiným slovem (*lakomec* = lakomý člověk) (Hauser, 1986).

Význam jádrových slov se obvykle váže k základním skutečnostem společenského života (příbuzenské vztahy, pojmy z oblasti obydlí, části lidského a zvířecího těla, označení

domácích i divokých zvířat, rostlin atd.). Jádrová slova, přestože reprezentují jen malý podíl slovní zásoby, jsou nejužívanějšími slovy v jazyce a mají vysokou frekvenci (Hauser, 1986).

Větší podíl slovní zásoby tvoří její periferie, která je proměnlivá a reaguje na společenský vývoj. Hranice mezi jádrem a periferií je neostrá, lze pozorovat přechod jádrových slov do periferie (*luk, šíp, kněz*) a naopak se některá okrajová slova dostávají do běžného užívání (*motor, atom, republika*) (Hauser, 1986).

Tento pohyb bývá často potencován společenským vývojem – např. mezi jádrem a periferií v české slovní zásobě se v posledních desetiletích děly významné výměny v souvislosti se změnou politického systému. V letech 1948-1989 se tak v jádru slovní zásoby ocitla slova, která s sebou přinesl tzv. socialismus (*jednotné zemědělské družstvo, státní statek, znárodnění, pětiletka, angažovanost, uvědomělost, soudruh, mládežník sebekritika* (www.nase-rec.ujc.cas.cz), případně rusismy jako *chozrasčot, perestrojka, glasnost'*...). Tyto pojmy po roce 1989 zaznamenaly útlum a přesunuly se na periferii slovní zásoby mnohdy s hanlivým podtextem. Naproti tomu slova, která byla po roce 1948 v běžné mluvě nepoužívaná, se se změnou politického režimu dostala do jádra slovní zásoby (*totalita, disent, volný trh, společnost s ručením omezeným, akcie, akciová společnost*, případně anglicismy jako *mítink, brífink, lídr*...) (www.rozhlas.cz).

Slova, která přestávají být potřebná, protože zanikne skutečnost, kterou označují, se stávají tzv. historismy (*halapartna, zeman, purkrabí*...). Zanikání slovní zásoby se ovšem neděje pouze historizací slov, ale také upřednostněním některé z více variant (např. z původních slov *hodnostník, hodnosta* a *hodnostář* se dnes používá pouze poslední) (Čechová, 2011). Příznak zastaralosti mají též archaismy, jazykové prvky, které nepatří do synchronního jazykové systému a jsou vytlačovaná z užívání jinými slovy (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002). Obě skupiny si podrobněji popíšeme níže v podkapitole Vrstvy slovní zásoby.

Z časového hlediska jsou protipólem slov zastaralých a zastarávajících, která se postupně z lexika vytrácejí, slova nová, *neologismy*. Do jazyka pronikají nejprve prostřednictvím malého okruhu uživatelů (někdy dokonce jen díky jedinému autorovi), a postupně se šíří k dalším uživatelům jazyka, vejdou do obecného užívání a posléze ztratí příznak novosti. Stejně jako u archaismů je vývoj neologismů dán společenskými podmínkami (Hauser, 1986). Vznikají záměrně i spontánně z potřeby pojmenovat nové věci a jevy nebo také mají-li nahradit jiné pojmenování díky své větší přesnosti. Neologizace

slovní zásoby je přirozený proces, který postihuje všechny vrstvy národního jazyka (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002). Neologismy se vztahují vždy k současnosti; nelze sice vymezit přesný okamžik, kdy se dané slovo objevilo, vznik neologismu se ale vždy datuje do nedávné minulosti (Hauser, 1986).

Neologismy lze dělit podle původu na domácí a přejaté. Domácí neologismy vznikají běžnými způsoby (Hauser, 1986):

1) Slovtvorné neologismy vznikají zejména derivací: *zemanovec, nákupák*.

Výjimečné nejsou ani neologické složeniny včetně těch hybridních: *pravdoláskař, biofarma*,

Stejně tak vznikají neologismy i zkracováním: *NATO, dévéděčko*,

2) Sousední neologismy vznikají ze slov, která dříve neměla v jazyce společný vztah: *úsporná žárovka, jaderná válka, registrované partnerství*,

3) Frazeologické neologismy jsou doložitelné především z publicistiky a z hovorové oblasti jazyka: *mít hradní virózu, jít kalit*,

4) Sémantické neologismy reprezentují slova, která nabyla nového významu: *hvězda, tunel, zlatokop*.

Neologismy velice často vznikají i přejímáním z cizích jazyků zejména z potřeby pojmenovat nově vznikající jevy, abstraktní i konkrétní, které často (ne však nutně) souvisí s vývojem moderních technologií (Hauser, 1986): *smartphone, internet, harddisk, bluetooth, body mass index*.

Neologismy přejaté z cizích jazyků jsou v současné době velice častým jevem, možno podotknout, že se stávají rozšiřujícím se nešvarem. Uživatelé jazyka záměrně vkládají do svého projevu více či méně modifikovaná slova z jiných jazyků (především z dnes moderní angličtiny) zřejmě pro jeho ozvláštnění, přestože pro daný výraz čeština disponuje několika synonymy. Tento fenomén se stal typickým zejména pro mladou generaci mluvčích, proniká však i do publicistiky, zejména reklamy. Uveďme například „*kólnout*“ *někomu* (zavolat), *hejtovat někoho* (nenávidět), *být cool, free* (v pohodě).

Protože se neologizace děje spontánně a neustále, je anonymní. Existuje poměrně málo slov, jejichž autoři jsou nám známi. Některá jsou dnes již natolik zakotvená v běžné mluvě, že je jako neologismy nepocítujeme: *liliput* (Jonathan Swift), *altruismus* (Auguste Comte),

utopie (Thomas Moore), *robot* (Josef Čapek). Autoři neologismů jsou známi nejen z prózy, ale i z poezie: *kostižerný* (František Halas) (Hauser, 1986).

Právě výraz *kostižerný* je zcela výjimečný nejen svou novostí, ale i tím, že byl užit pouze jednou, a to v básni Praze ze sbírky Torzo naděje. Takové slovo nazýváme *hapax legomenon* (tj. jedinkrát řečené) (Hauser, 1986).

1.2 Slovní zásoba ve slovnících

Slovní zásoba je zachycena ve slovnících, ani ty ji však nedokáží podchytit v plném rozpětí, což je způsobeno především změnami jazyka, jehož slovní zásoba se neustále mění a rozšiřuje se. Přestože nejrozsáhlejší slovník češtiny, *Příruční slovník jazyka českého*, zachycuje kolem 250 000 slov, národní slovní zásoba je mnohem větší (Čechová, 2011).

Kompletní podobu lexikálního systému nám předkládá tezaurus. Pokus o český tezaurus podnikl Jan Amos Komenský v díle *Thesaurus linguae bohemicae (Poklad jazyka českého)*, slovník však shořel při požáru Lešna, kde Komenský dočasně pobýval (Hauser, 1986). Vzhledem k neustálé neologizaci jazyka je vytvoření takového slovníku téměř nereálné, lze dosáhnout pouze stavu, kdy se slovník bude skutečnosti přibližovat (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002).

1.3 Individuální slovní zásoba

Slovní zásoba, kterou disponuje každý jedinec (individuální slovní zásoba), je o poznání menší než kompletní lexikum daného jazyka, přičemž zaznamenáváme rozdíly v aktivní a pasivní slovní zásobě jednotlivých lidí (Čechová, 2011).

Aktivní zásoba člověka je vymezena z pohledu mluvčího (pisatele) a patří do ní slova, která tento člověk při svém projevu používá. Pro běžnou komunikaci uživateli jazyka postačí přibližně 1 500 slov, i když jich běžný mluvčí používá mnohem více – od 3 000 do 10 000. Slovní zásoba průměrného mluvčího bývá kolem 5 000 slov. Tak, jako jsou individuální různí mluvčí (jsou ovlivněni svým věkem, pohlavím, vzděláním, povoláním, prostředím, v němž se pohybují), je stejně tak individuální i jejich slovní zásoba, která se však u všech do jisté míry prolíná, a to především v oblasti nejpoužívanějších slov označujících základní jevy (jádrová slova) (Čechová, 2011).

Pasivní slovní zásobu vymezujeme z pohledu recipienta a jsou jí slova, kterým posluchač (čtenář) rozumí, třebaže je sám nepoužívá. Je mnohem rozsáhlejší než aktivní slovní zásoba. Rozsah pasivní slovní zásoby závisí na vzdělání, prostředí, v němž se člověk

pohybuje, jeho povolání a kromě jiných aktivit také na četbě, což se pokusíme dokázat v praktické části této práce (Čechová, 2011). Uvádí se, že průměrný pasivní slovník bývá pětikrát až šestkrát větší než slovník aktivní (tedy mezi 25 000 – 30 000 slovy) (Hauser, 1986).

Znalost rozsahu aktivní slovní zásoby hraje svou roli při učení cizím jazykům. Proto je žádoucí stanovit vyhovující slovníkové minimum, tzv. lexikální standard, čili soubor slov, která reprezentují komunikační zvyklosti dané doby v základních sociálních oblastech. Univerzální lexikální standard, který zahrnuje slova aktivní i pasivní slovní zásoby, má rozsah 50 000 – 60 000 slov (Hauser, 1986).

1.4 Vrstvy slovní zásoby

Přestože naprostou většinu českého lexika tvoří slova neutrální, bezpříznaková (tedy slova, která mají pouze pojmenovávací funkci a nejsou nositeli citového příznaku), lze v něm najít i nezanedbatelnou složku výrazů s příznaky citovosti a slohovosti, slova se zvláštním původem, příslušností k jiným jazykům nebo národním útvarům, popřípadě pojmenování charakteristická svou dobovou platností (Hauser, 1986).

Proto lze v jazyce odlišit několik vrstev slovní zásoby dělených podle (Hauser, 1986):

1. **příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka** (slova nářeční, obecná, slangová a argotická),
2. **původu** (slova cizí a přejatá),
3. **časové platnosti** (archaismy a neologismy),
4. **frekvence užití** (slova řídká, ojedinělá),
5. **slohových příznaků** (slova knižní, hovorová, poetismy, termíny),
6. **citovosti** (slova s kladnými a zápornými citovými příznaky).

Tyto vrstvy mají mezi sebou poměrně ostrou hranici, neboť příznaky, podle kterých se rozlišují, vycházejí z odlišných hledisek. Jedno slovo může patřit do více vrstev, překrývání příznaků se však neděje libovolně. Například slovo knižní může být zároveň archaismem (uvedme si příklad z našeho dotazníku *říza, nejapný*). Naproti tomu jedno slovo nemůže být slovem slangovým a současně slovem knižním (Hauser, 1986) (*matura, štěk*). Slova knižní budou jednou z cílových skupin našeho dalšího zaměření, neboť i ona jsou pro současné středoškoláky problematická v porozumění jejich obsahu.

1.4.1 Slova knižní

Knižní slova jsou typická zejména pro psané projevy, lze je ale najít i v projevech mluvených. Jejich využití je patrné hlavně ve vyšším stylu (publicistický, umělecký, ale i odborný) a odtud je také lze čerpat do vlastní slovní zásoby. Slova knižní jsou součástí spisovné slovní zásoby, mohou mít příznak zastaralosti, tedy se neslučují s neologizací a používají se s nižší frekvencí (Hauser, 1986).

Slova a spojení slov ze starších dob jazyka, která nejsou dnes obvyklá, ale kterých se přece jen někdy užívá, jsou slova zastaralá (Havránek, Jedlička, 1963).

Existuje neostrá hranice mezi slovy neutrálními a knižními, stejně jako reciproční přechod mezi jednotlivými vrstvami; lze pozorovat vývoj, kdy knižní slova přechází do vrstvy neutrální (*atraktivní, investice, arbitráž...*) a stejně tak se neutrální slova stávají knižními (*evokovat, persekvovat, konsekventní...*), (Hauser, 1986).

1.4.2 Archaismy

Tato práce se zaměřuje na interpretaci slov zastarávajících a zastaralých, tedy zejména archaismů, okrajově i historismů. Vysvětleme si tedy podrobněji tyto pojmy:

Archaismy jsou zastaralé prvky slovní zásoby, které nepatří do synchronního jazykového systému, také je lze chápat jako prvky uchované z dřívějšího období jazykového vývoje, přičemž se v současném jazykovém období jeho archaičnost nepociťuje (typické jsou pozůstatky duálu – *očima, ušima*) (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002).

Spisovný jazyk a stylistika archaismus pojímají jako jazykový prostředek (nejen slovní tvary, ale i syntaktické konstrukce), který zcela vyšel z užívání, příznakový svou vázaností na starší stav jazyka, vědomě oživovaný a užívaný ve speciálních slohových funkcích. V současném spisovném jazyce zpravidla existuje k archaismu neutrální variantní nebo synonymní protějšek, tzn. výraz, který prvek spjatý s dřívější etapou vývoje jazyka nahradil (*obleku*→*obleču*, *dušesloví*, *duševěda*→*psychologie*), (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002).

Uvádíme možné dělení archaismů na *slova poněkud zastaralá* nebo *zastarávající* (*dospělec, funebrák, dvořenín*) a *zastaralá* (*drahný, bradýř*) podle míry stárnutí. Archaická jména pak můžeme doplnit zastaralými spojkami (*anžto, anobrž*) a citoslovci (*namoutě, ajta*) (Hauser, 1986).

Archaismy se dělí také podle jazykové struktury (Hauser, 1986):

- 1) **Archaismy lexikální** mají v současném jazyce své synonymní protějšky, které jsou s původním slovem nepřibuzné: *šlojír* – závoj, *škamny* – školní lavice, *an* – který, *vypulérovaný* – vyčištěný.

Jako archaismy chápeme též některé **poetismy**: *truchlenec*, *hvězdojasný*.

Podobně i **slova knižní**: *arci*, *oslyšet*.

Dále lze mezi archaismy řadit **hovorová slova německého původu**: *almara*, *kasír*, *kšeft*.

Zastarávání se dotýká i odborného stylu, a to konkrétně ve změnách **názvů vědeckých oborů**; zastaralé názvy vzniknuvší v 19. století se dnes už vůbec nepoužívají: *silozpyt* – fyzika, *krásověda* – estetika, *lučba* – chemie, *dušesloví* – psychologie.

Nepříliš často zastarávají také **termíny**: *časoslovo* – sloveso.

- 2) **Archaismy hláskové** představují staré hláskové varianty slov beze změny jejich významu: *mučedlník*, *ohořalý*, *šenkář*.

- 3) **Archaismy slovtvorné** tvoří přípony, které jsou u daného slova chápány jako zastaralé. Řadíme sem **deminutiva**: *houfec*, *praporec*, *truhlice*.

Do této skupiny patří také slova s koncovkou *-stvo*, vyjadřující vlastnost: *přátelstvo*, *hrdinstvo*, *manželstvo*.

Archaická jsou i jednotlivá slova: *měštěnin*, *mládec*.

- 4) **Archaismy sémantické** zaznamenávají případy zastaralého významu mnohoznačných slov: *kus* – část – dříve také dělo, *loket* – část těla – dříve i délková míra, *hotovost* – peníze – dříve též vojsko.

1.4.3 Historismy

Historismus je slovo nebo slovní spojení označující zaniklé, s minulostí spjaté reálie a jevy (např. *řemdih*, *halapartna*, *panoš*, *třetí stav*, *zemské desky*...). Polysémní slovo může být historismem v některém ze svých významů (např. *robot* ve významu „povinná neplacená práce poddaného pro feudální vrchnost“) (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002).

Jako stylově neutrální lze historismy použít v odborných textech a historických dílech. Mimo okruh těchto textů mají charakter prostředků stylově zbarvených, například při užití

v beletrii. Na rozdíl od archaismů nemají historismy v současném jazyce synonymní protějšek (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002).

2 FREKVENCE SLOV

Četnost, častost upotřebením, označujeme jako frekvenci slov. Nejfrekventovanější jsou slova gramatická, která slouží k vyjadřování vztahů, souvislostí ve větě a textu, tzn. spojky, předložky a slova s obecným významem – zájmena a sloveso být (Čechová, 2011).

Frekvence slov se v průběhu času proměňuje, a to nejen na periferii, ale i u těch nejpoužívanějších slov. Začátkem 60. let byl vydán Frekvenční slovník češtiny (1961), který uvádí 10 nejpoužívanějších slov: *a, být, ten, v(e), on, na, že, s(e), z(e), který* (Čechová, 2011). Výčet 10 nejfrekventovanějších slov podle *Frekvenčního slovníku mluvené češtiny* (Čermák, 2007) je odlišný: *ten, bejt, a, že, já, mít, no, v, na, jako*. Změnilo se tedy nejen složení žebříčku, ale i pořadí slov, která zůstala mezi 10 nejfrekventovanějšími.

Každá stylová oblast vykazuje jiná nejfrekventovanější slova, v odborném stylu se nejčastěji používá spojka *i*, ve stylu uměleckém je to spojka *ale*, pro styl administrativní (i odborný) je typické zájmeno *tento*. Nejfrekventovanější slovesa a podstatná jména patří k jádru slovní zásoby (Čechová, 2011). *Frekvenční slovník mluvené češtiny* uvádí jako 10 nejfrekventovanějších substantiv slova: *dítě, lidi, práce, člověk, žena, škola, věc, rodina, život, léto*. Mezi nejčastěji používanými slovesy jsou: *bejt, mít, myslet si, moct, vědět, muset, být, dělat, chtít, říkat* (Čermák, 2007).

2.1 Český národní korpus

Ucelený obraz o současném stavu frekvence jednotlivých slov, jejich tvarů a spojení poskytuje Český národní korpus (ČNK), akademický projekt zaměřený na budování rozsáhlého počítačového korpusu především psané češtiny. Pracuje na něm Ústav Českého národního korpusu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Korpus je soubor počítačově uložených textů (v případě mluveného jazyka – prepisů záznamu mluvy), který primárně slouží k jazykovému výzkumu. K práci s korpusy slouží speciální vyhledávací program KonText. S jeho pomocí je možné vyhledávat slova a slovní spojení v kontextu a zjistit jejich frekvenci v korpusu i původní textový zdroj (www.ucnk.ff.cuni.cz).

3 STŘEDOŠKOLÁCI A ČETBA

3.1 *Charakteristika adolescenta*

Protože se náš průzkum zaměřuje na studenty středních škol, považujeme za nezbytné charakterizovat tuto věkovou skupinu – adolescenty – z hlediska psychického a rozumového vývoje.

Adolescence probíhá přibližně v rozmezí 16 – 20 let a u jedince se vyznačuje psychickým a racionálním dospíváním. Kromě toho, že se ukončuje tělesný vývoj (tělo začíná nabývat proporcí dospělého člověka), jedinec se také ocitá na vrcholu svých intelektuálních možností. Přestože se rozumové výkony adolescenta ještě nevyrovnají výkonům dospělého člověka, neboť nejsou podloženy zkušeností, je adolescent schopen si přijímané informace ověřovat a zaujímat k nim vlastní postoje, vzrůstá schopnost kritického myšlení. Ustaluje se emocionální vývoj, který v pubertě značně kolísal, a rozvíjí se i cit pro etiku a estetiku. Adolescent prochází obdobím, ve kterém si vytváří vlastní způsob života, svůj světonázor a žebříček hodnot. Vztahy s vrstevníky bývají podmíněny společnými názory a zájmy a vznikají také první opravdové milostné vztahy. Důležitou roli v životě adolescentů hraje uznání vrstevníků a jeho chování se přizpůsobuje požadavkům kolektivu (www.prosestry.cz).

3.2 *Vztah mladé generace ke čtenářství*

3.2.1 *Specifika čtenářství na základní škole*

Oblibu čtenářství je potřeba pěstovat v jedinci od dětství. Není-li dítě zvyklé na předčítání od raného věku, nevyžaduje to ani v dospělosti a nevytvoří si pozitivní vztah ke čtení. Zásadní výsledky přinesl v roce 2013 výzkum České národní knihovny, která oslovila 1519 respondentů z řad žáků základních škol (www.nuv.cz).

Výsledky průzkumu byly přinejmenším neradostné – pravidelně čte méně než polovina oslovených dětí a více než třetina nepřečte ani jednu knihu za měsíc, přičemž chlapci čtou méně než dívky. Velký vliv na tuto situaci má rodina a škola. Výzkum ukázal, že více čtou děti rodičů, kteří sami čtou, a děti rodičů vysokoškolsky vzdělaných (www.nuv.cz).

Společnost Scio ve svých projektech Čtenář a Klíčové kompetence zkoumala souvislost mezi počtem přečtených knih a čtenářskou gramotností. Oba projekty potvrdily, že mezi těmito faktory vládne přímá úměrnost (www.nuv.cz).

U dětí, které čtou, jsou učitelé postaveni před otázkou, zda žákům povolit četbu, kterou si sami vyberou a na jednu stranu tak zvýšit jejich zájem o čtenářství, na stranu druhou však musejí přijmout nutné riziko, že si děti zvolí ke čtení méně kvalitní žánrovou literaturu. Petr Kloubek z Národního vzdělávacího ústavu (NÚV) tuto problematiku hodnotí takto: „*Je otázkou, která se týká širší vize či filozofie výchovy a vzdělávání ve škole, zda má škola následovat hodnotové trendy zvnějšku, nebo předávat všem žákům základní kulturní kódy. Učitel, který chce rozvíjet čtenářskou gramotnost žáků, by měl diagnostikovat jejich čtenářské preference. Zároveň by ale měl hledat způsoby, jak je seznámit s náročnějším čtivem, než je žánrová literatura, aniž by je ‚kulturně přehltil‘, a tak jim de facto znemožnil nalézt vztah k hodnotnější literatuře.*“ (www.nuv.cz)

3.2.2 Specifika čtenářství na střední škole

Čtenářské zvyky z dětství a základní školy s sebou jedinec přenáší i na školu střední, kde se zároveň ocitá pod vlivem dalších faktorů. Vzhledem ke snaze adolescentů splynout se svými vrstevníky není velkým překvapením, že málokterý adolescent pravidelně ve svém volném čase čte. Četba je vytlačována jinými zájmy, knihy ztrácejí na oblibě, a čte-li středoškolák, jedná se většinou o literaturu méně kvalitní, dívčí romány, dobrodružnou literaturu, časopisy určené adolescentům, které mladé generaci předkládají povrchní články napsané degradovaným jazykem.

Otázkou dívčích časopisů se zabývala Klára Talašová: „*Celkově tento druh periodik navozuje étos intenzivní péče o sebe sama, hédonistického užívání si života, a to především prostřednictvím konzumu, tedy nákupu věcí potřebných k vlastnímu zkrášlení a zatraktivnění.*“ Dnešní dívčí časopisy předkládají svým čtenářkám články napsané jazykem jim blízkým: „*Milá dívko (čtenářko), Tvůj věrný rádce Ti přináší nejzhavější tipy pro tvůj sexy look, pomůže Ti uskutečnit tvé nejtajnější představy, najít vysněného prince.*“ (www.konference.osu.cz). Jazyk středoškoláků je tak velmi bohatý na slang a neologismy, který vědomě i podvědomě čerpají od svých vrstevníků nebo četbou neuměleckých textů.

U středoškoláků, adolescentů obecně, literatura nevalné úrovně vytlačuje kvalitní literaturu na periferii, adolescenti se brání četbě klasických děl, která považují za nudná a nezajímavá. Zůstává potom úkolem školy, zejména učitelů českého jazyka, aby středoškoláky přivedli zpět k četbě hodnotné literatury.

Tuto problematiku komentuje Jiří Kostečka, zakladatel a čestný předseda Asociace středoškolských češtinářů (ASČ) ve svém rozhovoru, který poskytl České televizi v roce

2014, a akcentuje roli učitele při motivaci k četbě. Kostečka připomíná, že rámcový vzdělávací program (RVP) nestanovuje povinnou četbu, a je tedy na učiteli, jakou a zda vůbec povinnou četbu zvolí. Velké rozdíly jsou přitom mezi gymnázii a ostatními typy škol nejen z hlediska dotace hodin českého jazyka, ale i přístupu k četbě. Kostečka uvádí, že přibližně 70 % gymnazistů povinnou četbu reálně zvládne, kdežto z odborných učilišť a dalších škol čte jen kolem 30 % žáků (www.ceskatelevize.cz).

3.3 Motivace k četbě

Jiří Kostečka zároveň poskytuje určitý návod, jak žáky a studenty přivést ke čtenářství. Svým studentům zadává povinnou literaturu (průměrně 4 díla za pololetí) zejména z oblasti kvalitní klasické literatury. Důležitou roli podle něj hraje postoj učitele ke knize. Učitel by měl volit takovou knihu, ke které má pozitivní vztah a kterou dobře zná, je možná i domluva se třídou a vyhovění požadavkům studentů, jsou-li přiměřené. Zadává-li učitel dílo k přečtení, je vhodné, aby třídě sdělil, proč ho zadává, co jim přinese a čím je zajímavé, případně vysvětlit historický kontext doby, ve které dílo vzniklo pro lepší pochopení děje. Studentům je tak dána pozitivní motivace k přečtení zadané povinné četby (www.ceskatelevize.cz).

Pro větší účinnost by mělo být zadáno jedné dílo celé třídě, aby po jeho přečtení byla možná kolektivní diskuse. Zadávání různých děl jednotlivcům není efektivní, protože učitel rozebírá s jednotlivcem dílo, které ostatní žáci nečetli, a nemohou tedy diskusi o dané knize porozumět (www.ceskatelevize.cz).

Po přečtení zadané literatury (přibližně jedenkrát za měsíc) jsou studenti podrobni testu, který má ověřit jejich znalosti o knize. Důležitou roli hraje také následná diskuse o díle (www.ceskatelevize.cz).

4 DLOUHOLETÝ VÝZKUM JIŘÍHO KOSTEČKY

4.1 Jiří Kostečka

Jiří Kostečka se narodil v roce 1956 v Brně, vystudoval český a anglický jazyk na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je autorem čtyřdílné řady učebnic pro gymnázia, učebnice literatury pro gymnázia a odborných monografií s tematikou didaktiky českého jazyka a několika učebnic jazyka anglického. Podílel se na přípravě standardizovaných didaktických testů a na přípravě státních maturitních zkoušek z českého jazyka, byl také oponentem Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia (www.cbdb.cz).

Praxe Jiřího Kostečky je velmi pestrá, vyučoval na několika gymnáziích, krátce působil také v Nizozemí a ve Walesu. Jako externista přednášel na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a posléze i na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, na které sám úspěšně dokončil doktorandské studium. Svůj odborný zájem soustředil především na aktivizaci studentů při výuce českého jazyka a slohu. Od roku 1980 publikuje v časopise *Český jazyk a literatura* a později se stává členem jeho redakční rady (www.databazeknih.cz).

4.2 *Slovní zásoba gymnazistů podle Kostečkova výzkumu*

Ve 3. čísle 58. ročníku (2007/2008) časopisu *Český jazyk a literatura* uveřejnil Kostečka výsledky svého bádání, které podnikal posledních 18 let na českých gymnáziích.

4.2.1 Metodologie

Kostečka svůj výzkum postavil na metodě pozorování, zaznamenával si slova, u nichž zjistil, že je žáci neznají nebo jim nerozumějí. Zdůrazňuje přitom, že se soustředil na slova ve středu českého lexika nebo jen lehce mimo něj. Svůj zájem zaměřil na slova česká, nevěnoval se termínům ani slovům cizího původu (Kostečka, 2007).

Výzkumu byli podrobeni studenti kvinty a sexty (u osmiletého studia) a studenti 1. a 2. ročníku (u čtyřletého studia) několika gymnázií, na nichž Jiří Kostečka během 18 let vyučoval. Žáci pocházeli z města i vesnice a z nejrůznějších sociálních vrstev (Kostečka, 2007).

Kostečka během výzkumu sestavil seznam problémových slov, který v době vydání závěrů z jeho bádání čítal přes 200 výrazů. Slovo bylo zapsáno do seznamu tehdy, neznalo-li jej nejméně 20 % žáků v dané třídě, popřípadě znali jeho význam velmi nepřesně. Podotýká přitom, že některá slova neznala až třetina žáků a nejednou i polovina (Kostečka, 2007).

Problematická slova Kostečka zaznamenával v základním tvaru, tzn. jména v 1. pádu a slovesa v infinitivu, výjimkou se stala slova, která se stala obtížnými až v určitém tvaru (např. střeďte se). Přídavná jména a příslovce se v seznamu ocitla v převaze nad ostatními slovními druhy, což Kostečka zdůvodňuje tím, že význam sloves a podstatných jmen, jež neznáme, lze z větného kontextu odvodit mnohem snadněji, protože tvoří sémantické jádro věty, na rozdíl od přídavných jmen a příslovcí (Kostečka, 2007).

Studenti si byli vědomi toho, že Kostečka tento výzkum provádí, a byli vyzváni k otevřenosti a upřímnosti, narazí-li na neznámá slova, případně byli dotazováni na výrazy, u nichž bylo zřejmé, že budou činit žákům jisté obtíže v porozumění. Původně krátkodobý výzkum za praktickými výukovými účely začal nabývat dlouhodobého rozměru (Kostečka, 2007).

4.2.2 Vyozené závěry

Výzkum s sebou nesl 2 zásadní závěry (Kostečka, 2007):

- 1) Po dobu, kterou byl výzkum prováděn (18 let), výrazně u středoškoláků mezi 15–16 lety poklesla znalost aktivní i pasivní slovní zásoby.
- 2) Aktivní i pasivní znalost slovní zásoby je u středoškoláků nedostatečná vzhledem k jejich komunikačním potřebám.

Důležitým faktem je, že výzkum byl prováděn na gymnáziích, tedy na školách výběrových s vysokými požadavky, které jsou na žáka kladeny, a s vyšší dotací hodin českého jazyka a literatury. Lze tedy oprávněně očekávat, že výsledky na ostatních školách budou horší (Kostečka, 2007).

4.2.3 Příčiny a důsledky

Příčiny nedostatečné úrovně znalosti slovní zásoby jsou nasnadě; jak Kostečka uvádí, primárním problémem je pokles četby kvalitní umělecké literatury, který jde ruku v ruce s rozvojem moderních technologií (Kostečka, 2007). Dnešní mladá generace je zvyklá přijímat informace pasivně pozorováním televize a hraním počítačových her, nemá tudíž dostatečně vyvinutou představivost. Je pro ni obtížné porozumět čtenému textu, případně plynule vyjádřit své myšlenky a postihnout drobné jazykové nuance. Žáci a studenti také podléhají vlivu jazyka SMS zpráv a sociálních sítí, své emoce nevyjadřují slovy, ale pomocí emotikon, „elektronický jazyk“ pak přenášejí do svého mluveného projevu.

Moderní doba s sebou nese nevýhody i z jiného hlediska. Rodiče jsou natolik pracovně vytíženi, že nemají dostatek času na to, aby se věnovali rozvíjení slovní zásoby u svých dětí například předčítáním (Kostečka, 2007).

Důsledky tohoto neutěšeného stavu u našich středoškoláků jsou zjevné: jak bylo uvedeno výše, je pro ně problematické rozumět některým textům, mluveným i psaným, a stejně tak je nedostatečná i úroveň jejich vyjadřování. Důležitá je také skutečnost, že vlivem slabé znalosti slovní zásoby studenti hůře rozumí výkladům ve škole, což bylo pro Jiřího Kostečku hlavním impulsem, aby začal se svým výzkumem (Kostečka, 2007).

4.2.4 Kostečkův seznam problematických slov

Připojujeme seznam výrazů nashromážděným Jiřím Kostečkou, které působily žákům obtíže, přestože, jak dodává, by je měli studenti kvinty a sexty gymnázia mít ne-li ve svém aktivním, tedy alespoň v pasivním slovníku (Kostečka, 2007). Náš výzkum se zakládá na seznamu podobném (tento seznam je součástí příloh), slova, která se shodují se soupisem Kostečkovým, jsou vyznačena tučně.

*Balamutit, bažit, bezbřehý, bodře, brojit, býlí, cudný, **dlít**, durdit se, dýha, horlivý, **hoře**, **hvozd**, chrabrý, **chřípí**, **jho**, jihnout, jínavý, klání, konejšit, koukol, kromobyčejný, kyprý, lamentovat, ležérní, lkát, lnout, lpět, mdlý, mimoděk, mozolnatý, nasnadě, **nedůtklivě**, **nejapný**, nepřeborný, niterný, **notný**, osířelý, osnovat, osočit, otálet, **podroušený**, pojednat, **pokání**, pokolení, pokorný, pokoutně, pokradmu, poshovět, postoupit (co komu), **potutelný**, **povlovný**, **prchlivý**, proslul, předčit, předpojatý, přemítat, příkře, přikvačit, přitakat, purpur, rmoutit se, rozšafný, rusý, sedlina, slídit, **slynout**, **smilstvo**, spásný, spílat, střenka, strážte se, **svérázný**, **svízel**, šalba, šev, titěrný, tklivý, tonout, trest, **trudný**, trýznit, úděl, unylý, úlisný, upejpat se, úporný, **uštěpačný**, **útlocitný**, vesměs, **vetchý**, vilný, výspa, záhy, zakabonit se, zakolísat, záludný, **zapovědět**, zarputilý, zapřísáhlý, **zavilý**, zesinat, **zevrubný**, zkoprnět, zpupný, **ztepilý** (Kostečka, 2007).*

PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části se zaměříme na náš vlastní průzkum, který proběhl v únoru 2016 na Gymnáziu a Střední odborné škole Rýmařov. Průzkum byl prováděn pomocí dotazníků a jeho cílem bylo ověřit, do jaké míry jsou studenti obou škol schopni porozumět vybraným slovům, a po porovnání výsledků jednotlivých škol, tříd i studentů stanovit rozdíly mezi nimi.

5 PRŮBĚH PRŮZKUMU

5.1 Metodologie

Vzhledem k zamýšlenému množství respondentů a charakteru zjišťovaných skutečností jsme zvolili kvantitativní formu výzkumu metodou dotazníků, které byly respondentům distribuovány v tištěné podobě. V následujících kapitolách podrobně popíšeme složení výzkumného souboru, podobu dotazníku i očekávané výsledky průzkumu.

5.2 Výzkumný soubor

Průzkumu se zúčastnilo celkem 110 studentů, z toho 59 z gymnázia ze tříd kvinta, sexta a septima a 51 ze střední odborné školy, kde je jednalo o studenty tříletého výučního oboru kuchař – číšník. Maturitní ročník oktáva z gymnázia se průzkumu neúčastnil, neboť na výučním oboru kuchař – číšník neexistuje 4. ročník a nebyla by tak dána možnost srovnání a také by mezi oběma obory vznikla výraznější početní nerovnováha.

Výzkumný soubor tvořilo 52 dívek a 58 chlapců ve věku 15 – 22 let. Průměrný věk respondentů bylo 16,9 roku (10 respondentů bylo ve věku 15 let, 39 respondentů bylo šestnáctiletých, 31 sedmnáctiletých, 19 dotázaných bylo ve věku 18 let, 6 bylo devatenáctiletých, 3 dvacetiletí, 1 student byl ve věku 21 let a nejstarší respondent byl ve věku 22 let).

Oba obory původně fungovaly jako oddělené a na sobě nezávislé školy, v roce 2013 však proběhlo jejich sloučení pod jedno vedení z důvodu nedostatku žáků. Výuka i nadále probíhá v oddělených budovách a podle požadavků RVP pro oba typy škol, proto předpokládáme, že jednotlivými školami budou velké rozdíly.

5.3 Výzkumný nástroj

Výzkum byl uskutečněn prostřednictvím dotazníků (dotazník je součástí příloh). Protože se dotazník stal stěžejním bodem našeho výzkumu, byl postaven tak, aby nám poskytl základní informace o každém jednotlivci a dovedl ověřit jeho znalosti v praxi.

Studentům byl distribuován v papírové formě coby napůl složený formát A4, který bylo možno otevřít jako sešit. Úvodní strana respondentům krátce vysvětlovala, na co se dotazník zaměřuje, důvody, proč vzniknul a zároveň na žáky apelovala, aby odpovídali pravdivě a pečlivě. Dotazník byl anonymní jednak pro větší psychické pohodlí studentů, jednak proto, že jsme nepotřebovali vědět jména konkrétních účastníků, pro statistiku nám postačí znalost pohlaví, ročníku a typu studia.

Samotný dotazník se skládal z části A, profilové části, která kromě věku a pohlaví měla za úkol zjistit vztah studentů ke čtenářství, který, jak předpokládáme, nezbytně souvisí s kvalitou jejich slovní zásoby. Studenti měli označit počet přečtených knih za jeden rok, přičemž jim bylo dáno univerzální měřítko 1 kniha = 150 stran. Důležité bylo také zjistit, jakou literaturu středoškoláci preferují: byla jim nabídnuta literatura, u níž lze předpokládat, že alespoň částečně pozitivně rozšíří jejich slovní zásobu v oblasti méně obvyklých slov (beletrie) a stejně tak ostatní typy, více či méně obsahově kvalitní, ale bez předpokladu o užívání archaismů a historismů (literatura odborná, tištěná periodika, elektronická periodika). Předpokládáme, že slovní zásobu studentů značně ovlivňuje i míra aktivity v jejich čtenářství, byli proto dotázáni, zjišťují-li si význam jim neznámých slov.

Praktická část B měla ověřit znalosti a dovednosti studentů na konkrétních příkladech. Pro dotazník bylo vybráno 31 slov, která byla rovnoměrně rozložena do 3 cvičení. Prvním úkolem studentů bylo ke každému problematickému slovu doplnit jednoslovné synonymum, přičemž pro tento úkol byla použita slova: *bezděčný, častovat, chřadnout, kusý, nejapný, plavý, pošetilý, tlít, viněta, zevrubný*. Cvičení druhé dávalo větší prostor kreativitě žáků, jejich úkolem bylo charakterizovat vlastními slovy, ale co nejdůležitěji následující slova: *abatyše, hřímat, kalamář, krucifix, marnotratný, námezdní, pokání, říza, sípat, zištný*. Ve třetím cvičení měli oslovení středoškoláci vymyslet k uvedeným pojmům výraz, který by je vhodně doplnil. Slova použitá pro toto cvičení byla volena tak, aby si je zkušený čtenář snadno spojil s vhodným doplňujícím výrazem: *cimbuří, homole, chřípí, hlaveň, kýžený, pošmourné, svízelná, třeskatý, tratoliště, veřeje, zurčení*.

Pro lepší pochopení požadavků v jednotlivých cvičeních byly studentům nápomocny příklady správného řešení (2 u každého cvičení). Proběhl také předvýzkum u osob, které se výzkumu neúčastnily, aby byla potvrzena srozumitelnost dotazníků.

Na vyplnění dotazníku měli respondenti vyhrazeno 15 minut.

5.3.1 Sběr dat

Výzkum proběhl na základě domluvy s vedením Gymnázia a Střední odborné školy, Rýmařov a s učiteli českého jazyka na obou oborech ve dnech 22. 2. 2016 – 26. 2. 2016. V tomto týdnu vyučující v rámci výuky českého jazyka předali svým studentům náš dotazník, kteří se jej v předepsaném čase pokusili vyplnit. Návratnost byla 100 %.

5.3.2 Výběr slov pro dotazník

Slova pro výzkum byla vybrána se souboru výrazů, které shromažďujeme přibližně 5 let především poznámkami z beletrie, ale i z různých mluvených projevů. Jejich soupis dnes čítá 392 položek, jež spadají do nejrůznějších jazykových oblastí: slova knižní (prostovlasý), zastaralá slova, archaismy (plesat, mouřenín), historismy (okružít, cvikr), poetismy (vesna, jeseň), slova se stylistickým příznakem (špeluňka, utrejch), ale i výrazy v současnosti běžně používané (sípat). Některé výrazy, které soupis obsahuje, jsou velmi neobvyklé a málo používané, jsou mezi nimi také zastaralé profesionalismy (přídeští, žernov).

Pro dotazník byla z tohoto soupisu vybrána slova především z oblasti knižních výrazů, archaismů a historismů, všechna slova spadají do spisovné jazykové oblasti a měla by být v povědomí rodilých mluvčích. Středoškoláci, především gymnazisté, by měli znát nejen jejich význam, ale i situace a škálu kontextů, ve kterých mohou tato slova použít. Volba obtížných a neobvyklých slov pro tento průzkum by nebyla vhodná, neboť nelze předpokládat, že výrazy, které nezná dospělá populace z důvodu jejich nízké frekvence, budou znát studenti středních škol, jejichž zásoba se bude dále výrazně rozvíjet.

5.4 Interpretace slov z jednotlivých cvičení

Abychom mohli kvalitně zhodnotit míru znalosti slovní zásoby u našich respondentů, nastíníme v této kapitole význam slov vybraných pro dotazník tak, jak je vykládá Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost a následně uvedeme příklady správného řešení u každého cvičení.

5.4.1 1. cvičení

Slova, s nimiž měli studenti v tomto cvičení pracovat, byla vybrána tak, aby se dala nahradit synonymem bez nutnosti opisu. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost vykládá jejich význam následovně (Červená, Mejstřík, 2003):

BEZDĚČNÝ – *který nastal neúmyslně, mimovolně, spontánní*

ČASTOVAT – *hostit, uctívat*

CHŘADNOUT – *hynout, scházet, tratit se*

KUSÝ – *neúplný, částečný, nedostatečný*

NEJAPNÝ – *velmi nevhodný*

PLAVÝ – *světle žlutý nebo hnědý*

POŠETILÝ – *nemoudrý, bláhový, hloupý*

TLÍT – *rozkládat se (hnitím), rozpadat se v prach, práchnivět, trouchnivět*

VINĚTA – *nálepka s údaji (původně na láhve s vínem), etiketa*

ZEVRUBNÝ – *jdoucí do podrobností, podrobný, detailní, důkladný*

Zadání úkolu: Doplňte k následujícím výrazům jednoslovné synonymum (slovo se stejným významem).

Pro lepší pochopení zadání byly k tomuto cvičení dány názorné příklady:

KOUŘ - *dým*

KALUŽ – *louže*

Příklady správného řešení: Předkládáme výčet možných synonymních výrazů podle *Slovníku českých synonym a antonym (Slovník českých synonym a antonym, 2007)*. Jakákoli z uvedených variant k příslušnému výrazu byla uznána za správnou.

BEZDĚČNÝ – *samovolný, nechtěný, neúmyslný, spontánní, mimovolný, automatický*

ČASTOVAT – *hostit, uctívat, zahrnovat (ranami), zasypávat*

CHŘADNOUT – *scházet, chátrat* (podle *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Červená, Mejstřík, 2003) jsou též možné varianty *hynout, tratit se*)

KUSÝ – *neúplný, částečný, útržkovitý, zlomkovitý, fragmentární, parciální* (podle *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Červená, Mejstřík, 2003) je též možná varianta *nedostatečný*)

NEJAPNÝ – *nevhodný, nepatřičný, nemístný, pošetilý*

PLAVÝ – *blond, blondatý, plavovlasý, světlovlasý*

POŠETILÝ – *bláhový, nerozumný, dětinský* (podle *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Červená, Mejstřík, 2003) jsou též možné varianty *nemoudrý, hloupý*)

TLÍT – *práchnivět, trouchnivět, puchřet, hnít, rozpadat se* (podle *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Červená, Mejstřík, 2003) jsou též možné varianty *rozkládat se*)

VINĚTA – *etiketa, nálepka, štítek*

ZEVRUBNÝ – *podrobný, důkladný, detailní*

5.4.2 2. cvičení

Některé výrazy z 2. cvičení jednoslovně popsat nelze, byla volena slova, která studenti mohli vysvětlit vlastními slovy opisem a dostali tak možnost projevit svou jazykovou kreativitu.

ABATYŠE – *představená ženského kláštera římskokatolické církve* (Červená, Mejstřík, 2003)

HŘÍMAT – *opakovaně hřmět, hlasitě, vášnivě mluvit* (Červená, Mejstřík, 2003), *hřmit, burácet, bouřit, rámusit* (*Slovník českých synonym a antonym*, 2007)

KALAMÁŘ – *nádobka na inkoust* (Červená, Mejstřík, 2003)

KRUCIFIX – *kříž s plastikou ukřižovaného Krista* (Červená, Mejstřík, 2003)

MARNOTRATNÝ – *zbytečně utrácející peníze, rozmařilý, plýtvající něčím* (Červená, Mejstřík, 2003), *rozhazovačný* (*Slovník českých synonym a antonym*, 2007)

NÁMEZDNÍ – *pracující za mzdu, konaný za mzdu, týkající se práce za mzdu* (Červená, Mejstřík, 2003)

POKÁNÍ – *litování poklesků s předsevzetím polepšit se* (Červená, Mejstřík, 2003), *lítost, kajicnost* (*Slovník českých synonym a antonym*, 2007)

ŘÍZA – *starobylé splývavé roucho* (Červená, Mejstřík, 2003), *hábit* (*Slovník českých synonym a antonym*, 2007)

SÍPAT – *vydávat silně chraplavý nebo šelestivý hlas nebo zvuk* (Červená, Mejstřík, 2003), *chraptět* (*Slovník českých synonym a antonym*, 2007)

ZIŠTNÝ – *dbající pouze o zisk, ziskuchtivý, prospěchářský, hamižný* (Červená, Mejstřík, 2003), *vypočítavý* (*Slovník českých synonym a antonym*, 2007)

Zadání: Vysvětlete co nejpřesněji význam následujících slov.

Pro lepší pochopení zadání byly k tomuto cvičení dány názorné příklady:

KOLOBĚH – *opakující se jev*

VANA – *nádoba určená ke koupání*

Příklady správného řešení: Viz výklad jednotlivých slov podle *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, případně dle *Slovníku českých synonym a antonym*. Za správnou byla uznána interpretace slova, která zachovala smysl výkladu slovníkového.

5.4.3 3. cvičení

V tomto cvičení měli středoškoláci prokázat svou znalost zadaných slov tak, že je spojili s typickým korespondujícím jménem. Byla zvolena substantiva a adjektiva, která měla ve studentech evokovat výrazy, jež se zadanými jmény obvykle pojí. Je zde nezbytná určitá čtenářská zkušenost, ale lze zde uplatnit i podvědomé znalosti rodilého mluvčího získávané s rostoucím věkem.

CIMBUŘÍ – *zubaté zakončení hradeb* (Červená, Mejstřík, 2003)

HLAVENĚ – *trubice střelné zbraně* (Červená, Mejstřík, 2003)

HOMOLE – *kuželovitý útvar nahoře zaoblený* (Červená, Mejstřík, 2003)

CHŘÍPÍ – *krajina kolem nosního otvoru* (Červená, Mejstřík, 2003)

KÝŽENÝ – *vytoužený, žádoucí* (Červená, Mejstřík, 2003), *žádáný, chtěný* (*Slovník českých synonym a antonym*, 2007)

POŠMOURNÉ – *zamračený, smutný, pochmurný, temný, ponurý* (Červená, Mejstřík, 2003), *podmračený, zachmuřený, zatažený, šerý, zasmušilý, teskný* (*Slovník českých synonym a antonym*, 2007)

SVÍZELNÁ – *nepříjemná, těžká, obtížná, nesnadná* (Červená, Mejstřík, 2003), *problematická, komplikovaná* (*Slovník českých synonym a antonym*, 2007)

TRATOLIŠTĚ – *velké množství rozlité tekutiny* (Červená, Mejstřík, 2003), *kaluž, louže* (Slovník českých synonym a antonym, 2007)

TŘESKUTÝ – *ledově ostrý* (Červená, Mejstřík, 2003), *silný, tuhý, krutý, ukrutný, třaskavý, hřmotný, rachotivý, hlučný* (Slovník českých synonym a antonym, 2007)

VEŘEJE – *křídla dveří, zárubně* (Červená, Mejstřík, 2003), *futra, závěs, pant* (Slovník českých synonym a antonym, 2007)

ZURČENÍ – *bublání* (Červená, Mejstřík, 2003), *klokotání* (Slovník českých synonym a antonym, 2007)

Zadání: Vymyslete k následujícím výrazům vhodné doplňující slovo.

Pro lepší pochopení zadání byly k tomuto cvičení dány názorné příklady:

KNOT – *svíčky*

CHMÝŘÍ – *pampelišky*

Příklady správného řešení: Ve spolupráci s Českým národním korpusem (ČNK), SYN 2015 (www.kontext.korpus.cz), a v souladu s výkladem *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Červená, Mejstřík, 2003) předkládáme návrhy možných spojení.

CIMBUŘÍ – *hradu, domu, věže, hradeb...*

HLAVENĚ – *pušky, pistole, děla, tanku, revolveru...*

HOMOLE – *cukru, soli...*

CHŘÍPÍ – *nosu*

KÝŽENÝ – *výsledek, efekt, cíl, produkt...*

POŠMOURNÉ – *ráno, dopoledne, odpoledne, počasí...*

SVÍZELNÁ – *situace, doba, cesta...*

TRATOLIŠTĚ – *krve, vody...*

TŘESKUTÝ – *mráz, zvuk...*

VEŘEJE – *dveří*

ZURČENÍ – *potoka, vody, fontány...*

5.5 Hodnocení správnosti odpovědí

Pro rozlišení studentů jako jednotlivců bylo každé slovo ve spolupráci se Slovníkem spisovné češtiny pro školu a veřejnost (Červená, Mejstřík, 2003) a Slovníkem českých synonym a antonym (Slovník českých synonym a antonym, 2007) ohodnoceno body dle následujícího klíče:

5.5.1 1. a 2. cvičení

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum, charakteristika – **3 body**

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **2 body**

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **1 bod**

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **0 bodů**

Stupeň N – nevyplněno – **0 bodů**

5.5.2 3. cvičení

Stupeň 1 – správně a výstižně doplněné spojení – **2 body**

Stupeň 2 – spojení má souvislost se správnou variantou, ale nepoužívá se – **1 bod**

Stupeň 3 – nesprávně zvolený doplňující výraz – **0 bodů**

Stupeň N – nevyplněno – **0 bodů**

6 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY

6.1 Hypotézy

H₁: Studenti gymnázia prokážou rozsáhlejší znalost slovní zásoby a schopnost interpretovat ji než studenti učebního oboru. Gymnázium je výběrovým oborem s vyšší dotací hodin českého jazyka, předpokládáme tedy, že se gymnazisté budou v dané problematice lépe orientovat.

H₂: Dívky budou úspěšnější ve vypracování jednotlivých cvičení než chlapci. Podle průzkumu České národní knihovny čtou chlapci méně než dívky, což se následně projeví na rozsahu jejich slovní zásoby.

H₃: Studenti, kteří pravidelně čtou, budou úspěšnější ve vypracování jednotlivých cvičení než nečtenáři. Vztah mezi čtenářstvím a znalostí slovní zásoby je prokázáný, předpokládáme jej tedy i při našem výzkumu.

H₄: Starší studenti z vyšších ročníků jednoho oboru budou úspěšnější ve vypracování jednotlivých cvičení než mladší studenti téhož oboru. Předpokládáme tak vzhledem k větším čtenářským i posluchačským zkušenostem, které mohou starší studenti načerpat.

H₅: Respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov, budou úspěšnější ve vypracování jednotlivých cvičení než ostatní. Zejména u gymnazistů jde o základní požadavek kladený na čtenáře, aby rozuměl textu, který čte, a aby tím docílil tak, že si ověří nebo vyhledá význam slov, jimž nerozumí.

6.2 Výzkumné otázky

- 1) Dosáhnou gymnazisté alespoň 70% úspěšnosti?** Pro výzkumný dotazník nebyla vybrána nijak ojedinělá slova, proto předpokládáme, že většinu z nich by měli mít gymnazisté ukotvenou ve své slovní zásobě.
- 2) Dosáhnou studenti učebního oboru alespoň 30% úspěšnosti?** U učebního oboru nelze předpokládat příliš vysokou úspěšnost, očekáváme však, že studenti budou znát průměrně alespoň 30 % zadaných slov.
- 3) Bude preference beletrie souviset s širší slovní zásobou oproti preferenci tiskovin a dalších typů literatury?** Výzkum je zaměřen na méně frekventované výrazy, které lze do své slovní zásoby načerpat z uměleckého stylu (tedy především z beletrie).

- 4) Dosáhnou respondenti nejnižší úspěšnosti u prvního cvičení?** Předpokládáme, že bude pro studenty obtížné nahradit zadaná slova jednoslovným synonymem, neboť tento úkon vyžaduje nutnost nejen zadaný výraz znát, ale také disponovat dostatečně rozvinutou slovní zásobou, aby byli schopni ho nahradit pouze jedním slovem, tedy bez opisu.
- 5) Zaznamenáme nejvyšší úspěšnost studentů u třetího cvičení?** Zadání posledního cvičení by mělo dělat menší obtíže i nečtenářům, neboť v něm lze do jisté míry využít jazykovou intuici, kterou by měl každý rodilý mluvčí disponovat. Potřebná spojení lze kromě četby načerpat také z mluvených projevů a je možno je snadněji odhadnout.

7 VÝSLEDKY PRŮZKUMU

7.1 Gymnázium

7.1.1 Kvinta

Průzkumný dotazník vyplnilo celkem 18 studentů třídy kvinty, z toho bylo 10 chlapců a 8 dívek. Průměrný věk účastníků je 15,8 roku (5 studentů bylo ve věku 15 let, 12 kvintánů bylo šestnáctiletých, 1 sedmnáctiletý).

4 respondenti uvedli, že nepřečtou za rok ani jednu knihu, 6 přečte 1 – 2 knihy ročně, 4 mezi 5 až 7 knihami. Pouze 2 studenti kvinty přečtou za rok mezi 8 a 10 knihami a stejný počet více než 10 knih ročně.

Největší preferenci mezi kvintány zaznamenává beletrie (10 respondentů), dále elektronické noviny a časopisy, které upřednostňují 4 studenti. 1 student kvinty čte nejraději odbornou literaturu a 1 preferuje tištěné noviny a časopisy. 2 kvintáni přiznávají, že nečtou vůbec.

Na otázku, zda si zjišťují význam neznámých slov, 16 respondentů z kvinty odpovědělo kladně, pouze 2 studenti odpověděli, že nikoli.

V praktické části budeme hodnotit každé cvičení zvlášť. 1. a 2. cvičení bude ve třídě kvintě souborem 180 položek (10 slov na 18 studentů), 3. cvičení bude souborem 198 položek (11 slov na 18 studentů).

7.1.1.1 Cvičení 1.

Podle výše stanovené stupnice třída jako celek uspěla u 1. cvičení následovně.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **17/180** – 9 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **15/180** – 8 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **7/180** – 4 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **33/180** – 18 %

Stupeň N – nevyplněno – **108/180** – 60 %

Z výsledků vyplývá, že úspěšnost ve třídě kvintě byla v 1. cvičení pouhých 9 %. Naproti tomu celých 78 % otázek bylo zodpovězeno špatně nebo vůbec.

Ve třídě kvintě byli v 1. cvičení úspěšnější chlapci, kteří dosáhli průměrně 6 bodů. Průměrné bodové ohodnocení u dívek bylo 3,1 bodu. 5 z 18 studentů dosáhlo 0 bodů (2 dívky a 3 chlapci). Nejlepší výsledek u 1. cvičení bylo 19 bodů z možných 30 (chlapec).

Tabulka 1. - KVINTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení

KVINTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	4,3 bodu
1 – 2	2,8 bodu
3 – 4	-
5 – 7	5,3 bodu
8 – 10	4,5 bodu
více než 10	10,5 bodu

Dle tabulky tedy byli nejméně úspěšní respondenti, kteří přečetli nejvíce knih. Ve třídě kvintě se však neprokázala přímá úměrnost mezi množstvím přečtených knih a úspěšností v 1. cvičení. Studenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov, dosahují v prvním cvičení průměrně 5,3 bodů, ti, kteří tak nečiní, dosahují průměrně 0 bodů.

V prvním cvičení působilo kvintánům největší obtíže slovo KUSÝ, jehož význam se nepokusil doplnit ani jeden student. 16 z 18 respondentů také nenapsalo příslušné synonymum ke slovu ZEVRUBNÝ. Jeden ze studentů doplnil chybné synonymum *převrácený* (zřejmě „naruby“ na základě hláskové podobnosti). Druhý respondent, který se pokusil o doplnění synonyma k výrazu ZEVRUBNÝ, použil slovo *celkový*, jehož význam sice není synonymní ke slovu zevrubný, ale v určitých souvislostech se mu blíží (celkový – zevrubný popis). Častého omylu se respondenti dopouštěli u slova BEZDĚČNÝ, ke kterému doplňovali výraz *nevďěčný* opět zřejmě pod vlivem hláskové podobnosti obou slov (28 % respondentů). Slovo VINĚTA jeden kvintán zaměnil za „vyňata“ a doplnil chybné synonymum *vytáhnuta*. Naopak

nejméně obtíží činila respondentům slova CHŘADNOUT a TLÍT, jejichž význam přesně vystihlo 33 % kvintánů.

Následující tabulka nastiňuje souvislost mezi preferencí jednotlivých druhů literatury a kvalitou slovní zásoby. Překvapivě nejvíce bodů dosahuje literatura odborná, tento výsledek je však zkreslen, neboť ve třídě kvintě je jediný respondent, který preferuje odbornou literaturu. Nejvyššího průměrného počtu bodů potom dosahují čtenáři beletrie.

Tabulka 2. - KVINTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení

KVINTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	5,7 bodu
odborná literatura	7 bodů
tištěné noviny a časopisy	0 bodů
elektronické noviny a časopisy	5,7 bodu
nečtenář	4 body

7.1.1.2 Cvičení 2.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **29/180** – 16 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **12/180** – 7 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **13/180** – 7 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **17/180** – 9 %

Stupeň N – nevyplněno – **109/180** – 61 %

Úspěšnost u 2. cvičení byla o 7 % vyšší než ve cvičení 1. (16 %). Neúspěšnost (součet otázek zodpovězených špatně nebo nezodpovězených vůbec) je nižší oproti prvnímu cvičení o 8 % (70 %).

I ve cvičení 2. byli úspěšnější chlapci, jejichž bodový průměr činí 9,2 bodu. Dívky ve srovnání s chlapci nedosáhly ani 50 % jejich úspěšnosti (pouhých průměrných 4,3 na jednu dívku). Nejvyššího bodového ohodnocení dosáhl chlapec s počtem 20 bodů z možných 30.

Tabulka 3. - KVINTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení

KVINTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	5,8 bodu
1 – 2	6 bodů
3 – 4	-
5 – 7	8,8 bodu
8 – 10	4,5 bodu
více než 10	11,5 bodu

Stejně jako u 1. cvičení mají nejvyšší hodnotu průměrných bodů respondenti, kteří přečetli nejvíce knih a je zde více patrná přímá úměrnost mezi mírou četby a rozsahem slovní zásoby. Žádný kvintán v tomto cvičení nedosáhl 0 bodů. Průměrný počet dosažených bodů u studentů, kteří si zjišťují význam neznámých slov je 7,7 bodu, studenti, kteří tak nečiní, dosahují průměrně 1,5 bodu.

Jediný kvintán se pokusil charakterizovat slovo ŘÍZA, a to obecným označením *typ ošacení*, zbytek studentů příslušné slovo nepopsalo. Význam slova ZIŠTNÝ neznal ani jeden z dotázaných, 4 se pokusili jej charakterizovat slovy *jasný, nápadný* a na základě hláskové podobnosti i *zjistitelný*. Výraz MARNOTRATNÝ byl zaměňován se slovem „marný“, jeden respondent jej mlhavě charakterizoval slovy *nedokonalá vlastnost*. Pouze 2 kvintáni znali význam slova NÁMEZDNÍ. Naopak nejvíce správných charakteristik zaznamenalo slovo SÍPAT, které správně vystihlo 72% respondentů.

Průměrně nejvíce bodů v tomto cvičení dosáhli čtenáři online portálů a dále čtenáři beletrie, v rozporu s našimi předpoklady si vedli dobře i respondenti, kteří přiznávají, že nikdy nečtou.

Tabulka 4. - KVINTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení

KVINTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	7,3 bodu
odborná literatura	6 bodů
tištěné noviny a časopisy	1 bod
elektronické noviny a časopisy	8 bodů
nečtenář	7 bodů

7.1.1.3 Cvičení 3.

Stupeň 1 – správně a výstižně doplněné spojení – **49/198** – 25 %

Stupeň 2 – spojení má souvislost se správnou variantou, ale nepoužívá se – **5/198** – 3 %

Stupeň 3 – nesprávně zvolený doplňující výraz – **10/198** – 5 %

Stupeň N – nevyplněno – **134/198** – 68 %

3. cvičení zaznamenalo největší úspěšnost (25 %), na druhou stranu 73 % respondentů jej vyplnilo chybně nebo se jej nepokusilo vyplnit vůbec, což je také nejvyšší počet u všech 3 cvičení.

I v posledním cvičení byli úspěšnější chlapci s průměrně 6,8 body. Dívky dosáhly v průměru 4,4 bodu. Jeden chlapec a jedna dívka nezískali v tomto cvičení žádný bod, nejlepšího výsledku dosáhl chlapec s 19 body.

Tabulka 5. - KVINTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností ve 3. cvičení

KVINTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností ve 3. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	5,8 bodu
1 – 2	4,3 bodu
3 – 4	-
5 – 7	7 bodů
8 – 10	3,5 bodu
více než 10	9,5 bodu

Čtenáři více než 10 knih ročně v průměru dosahovali nejlepších výsledků. Úměrnost mezi množstvím přečtených knih a rozsahem slovní zásoby není z tabulky patrná. Úspěšnější byli respondenti, kteří si vyhledávají význam neznámých slov (průměrně 6,2 bodu) ve srovnání a ostatními (průměrně 2 body).

Nejobtížnějšími se pro kvintány stala slova TŘESKUTÝ, k němuž se 17 z 18 respondentů nepokusilo doplnit příhodné substantivum, TRATOLIŠTĚ (nevyplnilo 16 respondentů, 1 uvedl chybné spojení TRATOLIŠTĚ *zla*), VEŘEJE (nevyplnilo 17 dotázaných) a 16 kvintánů neznalo význam slova KÝŽENÝ. Nejčastěji správně doplněným výrazem bylo slovo HLAVENĚ (*zbraně, pistole, hákovnice, pušky*), které znalo 72 % respondentů a CIMBUŘÍ (*hradu, věže*), které správně doplnilo 50 % kvintánů.

I v posledním cvičení se vedlo nejlépe čtenářům elektronických novin a časopisů a čtenářům beletrie. Respondenti, kteří nečtou, v tomto případě dosáhli nejhorších výsledků.

Tabulka 6. - KVINTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení

KVINTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	6,2 bodu
odborná literatura	6 bodů
tištěné noviny a časopisy	2 body
elektronické noviny a časopisy	7,5 bodu
nečtenář	1,5 bodu

KVINTA – shrnutí:

Průměrná úspěšnost třídy kvinty ve všech 3 cvičeních byla pouhých 17 %. Chlapci všechny úkoly plnili úspěšněji než dívky a nejlépe si vedli respondenti, kteří ročně přečtou nejvíce knih a čtenáři beletrie. Obecně platí, že respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov, byli v dotazníku úspěšnější, než ostatní. Nejlepších výsledků dosáhli kvintáni při doplňování zadaných slov takovými výrazy, aby utvořili typická spojení, nejhůře si naopak vedli při doplňování synonymních výrazů.

7.1.2 Sexta

Ze třídy sexty se průzkumu zúčastnilo celkem 22 studentů, z toho bylo 10 chlapců a 12 dívek. Průměrný věk účastníků je 16,5 roku (13 studentů bylo ve věku 16 let, 8 sextánů bylo sedmnáctiletých, 1 osmnáctiletý).

Ve třídě sextě není ani jeden respondent, který by za rok nepřečetl žádnou knihu, 2 přečtou 1 – 2 knihy ročně, 9 mezi 3 až 4 knihami. Rozmezí 5 – 7 knih ročně naplní 4 sextáni. Pouze 2 studenti sexty přečtou za rok mezi 8 a 10 knihami a 5 studentů přečte více než 10 knih ročně.

I mezi sextány nejvyšší preferenci zaznamenává beletrie (9 studentů), dále elektronické noviny a časopisy, které upřednostňují 4 respondenti. 2 studenti sexty dávají přednost tištěným novinám a časopisům a 6 dotázaných označilo více možností najednou (převažuje beletrie).

Poměr mezi studenty, kteří si zjišťují význam neznámých slov a ostatních je zde vyrovnanější než ve třídě kvintě. 13 respondentů uvedlo, že si zjišťují význam slov, jež neznají, 9 sextánů udalo zápornou odpověď.

1. a 2. cvičení bude ve třídě sextě souborem 220 položek (10 slov na 22 studentů), 3. cvičení bude souborem 242 položek (11 slov na 22 studentů).

7.1.2.1 Cvičení 1.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **41/220** – 17 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **17/220** – 8 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **10/220** – 5 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **44/220** – 20 %

Stupeň N – nevyplněno – **108/220** – 49 %

Z 220 možných odpovědí bylo ve třídě sextě v 1. cvičení zcela správných pouze 17 %. Otázky, které zůstaly bez odpovědi nebo byly zodpovězeny chybně, tvoří v součtu 69 %.

Ve třídě sextě byli v 1. cvičení úspěšnější chlapci, kteří dosáhli průměrně 9,1 bodů. Průměrné bodové ohodnocení u dívek bylo 6,3 bodu. 3 z 22 studentů dosáhlo 0 bodů (2 dívky a 1 chlapec). Nejlepší výsledek u 1. cvičení bylo 20 bodů, jehož dosáhli dva chlapci.

Tabulka 7. - SEXTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení

SEXTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	-
1 – 2	3,5 bodu
3 – 4	7,6 bodu
5 – 7	8,5 bodu
8 – 10	8 bodů
více než 10	8 bodů

I ve třídě sextě je s půlbodovou odchylkou patrný vztah mezi množstvím přečtených knih a úspěšností v doplňování synonym. Respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov, dosahují lepších výsledků (v průměru 9,9 bodů). Sextáni, kteří si význam neznámých slov nezjišťují, dosáhli v průměru na úroveň 4,2 bodu.

Také respondentům ze sexty činilo největší obtíže slovo KUSÝ, jehož význam se nepokusilo odhadnout 18 z 22 dotázaných, 2 jej odhadli chybně (*jednotný*, dokonce neologické slovo *mnohočástečný*), jeden student se svým synonymem *stručný* pouze přiblížil skutečnému významu a jeden jej doplnil správně synonymem *částečný*. Ještě nepříznivější výsledky zaznamenalo slovo ZEV RUBNÝ, jež zůstalo nedoplněno 17 studenty, zbylých 5 doplnilo chybná synonyma *stručný*, *zručný*, *bezzubý*, *vroubkovaný*. Studenti mezi sebou zaměňovali slova PLAVÝ a „planý“ a výraz ČASTOVAT často nahrazovali synonymy *nadávat* a *urážet* patrně pod vlivem podvědomé znalosti spojení „častovat někoho urážkami, nadávkami“. Sextáni ale byli úspěšnější v doplňování jeho skutečného významu oproti mladším spolužákům (*hostit*, *zahrnovat*). Větší úspěch také zaznamenalo slovo BEZDĚČNÝ, jež sextáni nahrazovali synonymy *spontánní*, *samovolný*, *podvědomý* i blízcím se *nenucený*, ale 23 % studentů se domnívalo (stejně jako ve třídě kvintě), že je jedná o synonymum ke slovu *nevďečný*.

Nejvíce sextánů znalo význam slova CHŘADNOUT (50 %), na druhém místě potom slova POŠETILÝ (36 %).

Následující tabulka nastiňuje souvislost mezi preferencí jednotlivých druhů literatury a kvalitou slovní zásoby. Překvapivě i u sextánů nejvíce bodů dosahuje literatura odborná, dále byli nejúspěšnější čtenáři beletrie.

Tabulka 8. - SEXTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení

SEXTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	8,2 bodu
odborná literatura	13,3 bodu
tištěné noviny a časopisy	6,4 bodu
elektronické noviny a časopisy	7,7 bodu
nečtenář	-

7.1.2.2 Cvičení 2.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **77/220** – 35 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **19/220** – 9 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **10/220** – 5 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **31/220** – 14 %

Stupeň N – nevyplněno – **83/220** – 38 %

V tomto cvičení byli sextáni úspěšní z 35 %, což je ve srovnání s ročníkem mladším výsledek lepší o 19 %. Neúspěšnost je ve srovnání s kvintány nižší, ale stále příliš vysoká – 52 %.

Větší úspěšnost ve 2. cvičení opět zaznamenali chlapci s průměrnými 13,7 dosaženými body. Rozdíl mezi chlapci a dívkami není ve 2. cvičení příliš veliký, průměrná úspěšnost u dívek byla ve 2. cvičení 11,8 bodu. Nejlepšího výsledku dosáhl chlapec s 28 body z 30 možných, nejúspěšnější dívka získala 24 bodů. Žádný student v tomto cvičení nezískal 0 bodů.

Tabulka 9. - SEXTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení

SEXTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	-
1 – 2	11 bodů
3 – 4	10,4 bodu
5 – 7	13,3 bodu
8 – 10	18 bodů
více než 10	14,6 bodu

2. cvičení ve třídě sextě příliš neprokázalo vztah mezi mírou četby a kvalitou slovní zásoby. Nejúspěšnější byli čtenáři 8 až 10 knih ročně, čtenáři více než 10 knih za rok měli v průměru horší výsledky o více než 3 body. Nejmenší průměrné bodové ohodnocení získali respondenti, kteří přečtou za rok 3 nebo 4 knížky.

Mezi dotázanými, kteří si zjišťují význam neznámých slov, a těmi, kteří si jej nezjišťují, není u tohoto cvičení velký bodový rozdíl. Lepších výsledků dosáhli sextáni, kteří si neznámé slovo vyhledají, se 12,5 body, ostatní však mají výsledek téměř srovnatelný (11,8 bodu).

Pro sextány se stala problematickými stejná slova jako studentům kvinty. Výraz NÁMEZDNÍ se nepokusilo charakterizovat 18 z 22 sextánů. Pouze 2 respondenti jej příhodně popsali a 2 se jej neúspěšně pokusili vystihnout slovy *koncový*, *vymezující hranici*, *už to skoro překračuje meze* evidentně v domnění, že slovo souvisí s výrazem „mez“ namísto „mzda“. Slovo ŘÍZA zůstalo v 15 dotaznicích nevyplněno, 4 studenti věděli, že jde o *typ oblečení*, jeden student jej podrobněji popsal slovy: *oděv z látky podobný tunice*. Respondenti se domnívali, že se jedná o *štíhlou postavu*, jeden doplnil výraz *splývající*, který s řízou sice souvisí, ale přesně ji necharakterizuje. I sextáni zaměňovali význam slova MARNOTRATNÝ a „marný“. Pouze 6 respondentů umělo správně popsat význam slova MARNOTRATNÝ, ostatní uváděli charakteristiky *marný*, *zoufalý*, *bidný*, *dělá něco zbytečně*, *nevydrží v klidu*, *beznadějný*, *nešťastný*, 6 jej nepopsalo vůbec. Význam slova ZIŠTNÝ postihlo 5 sextánů,

ostatní se domnívali, že souvisí se slovem *zjistitelný, nespolehlivý*, jeden student jej popsal slovy *něco užitečného*, 12 jej nechalo nevyplněno.

Naopak 100% úspěšnost zaznamenalo slovo ABATYŠE, 95 % sextánů výstižně vysvětlilo význam výrazu KRUCIFIX i slovo SÍPAT obstojně popsala naprostá většina respondentů (82 %).

Také ve 2. cvičení dosáhli nejlepších výsledků studenti preferující odbornou literaturu a dále čtenáři beletrie. Sextáni preferující online portály nedosahují ani 50% úspěšnosti respondentů, kteří čtou převážně odborné knihy.

Tabulka 10. - SEXTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení

SEXTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	15 bodů
odborná literatura	22,3 bodu
tištěné noviny a časopisy	14,3 bodu
elektronické noviny a časopisy	10,3 bodů
nečtenář	-

7.1.2.3 Cvičení 3.

Stupeň 1 – správně a výstižně doplněné spojení – **99/242** – 41 %

Stupeň 2 – spojení má souvislost se správnou variantou, ale nepoužívá se – **5/242** – 2 %

Stupeň 3 – nesprávně zvolený doplňující výraz – **24/242** – 10 %

Stupeň N – nevyplněno – **114/242** – 47 %

3. cvičení zaznamenalo největší úspěšnost (41 %), na druhou stranu jej 57 % respondentů vyplnilo špatně nebo se jej nepokusilo vyplnit vůbec, což je u studentů gymnázia nedostatečný výsledek.

Chlapci dosáhli průměrně 10,3 bodů, dívky byly méně úspěšné s 8,3 body. Nejlepšího výsledku dosáhl chlapec se 16 body z 22 možných, mezi dívkami bylo nejvyšší ohodnocení 15 bodů, žádný sextán v tomto cvičení nedosáhl 0 bodů.

Tabulka 11. - SEXTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností ve 3. cvičení

SEXTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností ve 3. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	-
1 – 2	9 bodů
3 – 4	7,2 bodu
5 – 7	10,8 bodu
8 – 10	11,5 bodu
více než 10	10,8 bodu

U 3. cvičení vycházíme z předpokladu, že by jej měli obstojně zvládnout i středoškoláci, kteří často nečtou s použitím jazykové intuice. Tento předpoklad je zde většinou naplněn, rozdíly mezi čtenáři a nečtenáři nejsou příliš markantní. Ve 3. cvičení zaznamenali větší úspěch respondenti, kteří si nezjišťují význam neznámých slov s průměrně 9,7 body. Studenti, kteří udávají, že jsou při četbě aktivnější, dosahují v průměru 8,9 bodu.

Nejvíce a nejlépe doplňovaným slovem se stala HLAVENĚ, k níž 95 % sextánů připsalo vhodné doplňující slovo (*pistole, zbraně...*). 91 % respondentů ze sexty také správně rozklíčovalo význam slova POŠMOURNÉ (nejčastěji doplňovali slova *ráno* a *počasí*). CIMBUŘÍ správně doplnilo 81 % studentů a velkou úspěšnost zaznamenalo i slovo SVÍZELNÁ (*situace*) – 72 %.

Naopak slovo CHRŮPÍ doplnil jediný student a to adjektivem *tenké*, což je spojení sice možné, ale nenaplňující zadání cvičení. VERĚJE nedoplnilo 20 respondentů, 2 udali chybné spojení VERĚJE *lidí* a *vody* (patrně po záměně se slovem *peřeje*). Stejnou neúčast zaznamenal výraz TRATOLIŠTĚ, 2 studenti, kteří jej doplnili, uvedli spojení TRATOLIŠTĚ *krve* a *bažiny*. Častá záměna probíhala u slova ZURČENÍ, jehož význam správně odhadlo

10 sextánů, někteří ho však zaměňovali se slovy „bzučení“ (uvedli doplnění *hmyzu, žárovky*), „řinčení“ (*řetězy*) a zřejmě i s jinými (byla uvedena spojení ZURČENÍ *dělníků, práce*).

Čtenáři beletrie v tomto cvičení nebyli mezi neúspěšnějšími. Nejlepšího průměrného hodnocení dosáhli respondenti preferující odbornou četbu a dále čtenáři tiskovin.

Tabulka 12. - SEXTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení

SEXTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	9,4 bodu
odborná literatura	13 bodů
tištěné noviny a časopisy	10,6 bodu
elektronické noviny a časopisy	9,9 bodu
nečtenář	-

SEXTA – shrnutí:

Průměrná úspěšnost třídy sexty ve všech 3 cvičeních byla 31 %, což je výrazně lepší výsledek než ve třídě kvintě. Chlapci všechny úkoly plnili úspěšněji než dívky a nejlépe si vedli respondenti, kteří ročně přečtou větší množství knih (celkově neúspěšnější byli studenti udávající, že přečtou 8 – 10 knih za rok). Obecně platí, že studenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov, byli v dotazníku úspěšnější, výjimkou bylo podle našeho předpokladu cvičení 3. Nejlepších výsledků dosáhli sextáni stejně jako studenti kvinty při doplňování zadaných slov takovými výrazy, aby utvořili typická spojení, nejhůře si naopak vedli při doplňování synonymních výrazů.

7.1.3 Septima

Průzkumný dotazník vyplnilo celkem 19 studentů třídy septimy, z toho bylo 13 chlapců a 6 dívek. Průměrný věk účastníků je 17,6 roku (8 studentů bylo ve věku 17 let, 11 osmnáctiletých). 2 septimáni uvedli, že nepřečtou za rok ani jednu knihu, 7 studentů přečte 1 – 2 knihy ročně, stejný počet respondentů mezi 3 nebo 4 knihy. Pouze 2 respondenti ze septimy uvedli, že přečtou za rok více než 10 knih.

Nejvíce studentů septimy v četbě nepreferuje beletrii, ale elektronické noviny a časopisy (online portály) – celkem 6 respondentů, 5 septimánů zvolilo beletrii, 1 tištěné noviny a časopisy, 1 uvedl, že nečte vůbec. 6 septimánů označilo více možností najednou (převažuje beletrie a elektronické noviny a časopisy).

Na otázku, zda si zjišťují význam neznámých slov, 13 septimánů odpovědělo kladně, 6 respondentů uvedlo, že nikoli.

V praktické části budeme hodnotit každé cvičení zvlášť. 1. a 2. cvičení bude ve třídě septimě souborem 190 položek (10 slov na 19 studentů), 3. cvičení bude souborem 209 položek (11 slov na 19 studentů).

7.1.3.1 Cvičení 1.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **40/190** – 21 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **11/190** – 6 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **14/190** – 7 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **43/190** – 23 %

Stupeň N – nevyplněno – **82/190** – 43 %

Jak jsme očekávali, respondenti ze třídy septimy byli v 1. cvičení z gymnázia nejúspěšnější. Více než pětina odpovědí byla výstižná, 13 % odpovědí se správným řešením souviselo. Neúspěšnost při 1. cvičení je stále velmi vysoká – celkem 66 %, tedy vyšší než ve třídě sextě.

Ve třídě septimě byly v 1. cvičení úspěšnější dívky, jež dosáhly průměrně 9,2 bodů. Průměrné bodové ohodnocení u chlapců bylo 7,8 bodu. Žádný respondent ze septimy

nedosáhl v 1. cvičení 0 bodů. Nejlepší výsledek u 1. cvičení bylo 17 bodů, jehož dosáhl chlapec.

Tabulka 13. - SEPTIMA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení

SEPTIMA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	3,5 bodu
1 – 2	6,7 bodu
3 – 4	10 bodů
5 – 7	15 bodů
8 – 10	-
více než 10	8,5 bodu

Hodnoty v tabulce (kromě posledního oddílu) prokazují přímou úměrnost mezi množstvím knih přečtených za 1 rok a rozsahem slovní zásoby. 2 respondenti uvádí, že přečtou více než 10 knih ročně – jeden dosáhl nejlepšího výsledku z celé skupiny, druhý překvapivě nejhoršího, což mělo za následek snížení hodnoty průměrného bodového ohodnocení v dané kategorii. I v tomto případě dosáhli horších výsledků respondenti, kteří uvádí, že si zjišťují význam neznámých slov, s nimiž se setkají při četbě, s průměrnými 7,3 body. Studenti septimy, kteří přiznávají, že si význam neznámých slov nezjišťují, dosahují v 1. cvičení průměrně 10,2 bodu.

Nejméně doplňovaným slovem se stal výraz KUSÝ, který nechalo bez odpovědi 16 respondentů, 3 doplnili chybné synonymum, dále jsme zaznamenali vysokou neúspěšnost u slova BEZDĚČNÝ, které 5 dotázaných nevyplnilo vůbec, 12 jej vyplnilo chybně (z toho se 10 septimánů domnívalo, že jde o synonymum ke slovu *nevěčný*), pouze jeden respondent jej vystihl správně synonymem *neúmyslný* a jeden bližícím se *neplánovaný*. Ani jeden septimán neznal význam slova ZEVRUBNÝ, 10 se jej nepokusilo odhadnout, 7 respondentů jej odhadlo chybně a 2 použili synonyma, která jej nevystihovala přesně. Pouze 2 respondenti použili správné synonymum k výrazu VINĚTA (*etiketa*), problémové bylo též slovo ČASTOVAT, jehož význam vystihl jediný respondent synonymem *zahrnovat*. K častým

záměnám docházelo u slova TLÍT, které respondenti zaměňovali s výrazem „klít“ a doplňovali k němu chybné synonymum *nadávat*. Tento výraz jeden student také zaměnil s podobným slovem „plít“ a doplnil k němu synonymum *okopávat*.

Nejlépe si respondenti poradili se slovy CHŘADNOUT, jehož význam znalo 12 septimánů, POŠETILÝ (8 správných odpovědí) a na třetím místě výraz NEJAPNÝ, k němuž doplnilo správné synonymum 6 respondentů.

Ve třídě septimě byli mezi všemi respondenty v doplňování adekvátních synonym nejúspěšnější čtenáři beletrie. Nejnižšího průměrného bodového ohodnocení dosáhli studenti, kteří uvádí, že vůbec nečtou.

Tabulka 14. - SEPTIMA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení

SEPTIMA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	10,5 bodu
odborná literatura	-
tištěné noviny a časopisy	8 bodů
elektronické noviny a časopisy	7,8 bodu
nečtenář	5 bodů

7.1.3.2 Cvičení 2.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **77/190** – 41 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **11/190** – 6 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **10/190** – 5 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **34/190** – 18 %

Stupeň N – nevyplněno – **58/190** – 31 %

Podle našeho očekávání dosáhli studenti septimy i ve 2. cvičení nejlepších výsledků z gymnázia s 41% úspěšností. Odpovědi zodpovězené chybně nebo nezodpovězené vůbec tvoří ve 2. cvičení v součtu 49 %.

Ve 2. cvičení nastala mezi chlapci a dívkami bodová shoda. Obě pohlaví dosáhla stejného průměrného počtu bodů, 13,8. Nejlepšího výsledku však dosáhli 2 chlapci s 24 body. Žádný respondent v tomto cvičení nezískal 0 bodů.

Tabulka 15. - SEPTIMA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení

SEPTIMA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	10,5 bodu
1 – 2	10,9 bodu
3 – 4	16 bodů
5 – 7	24 bodů
8 – 10	-
více než 10	15 bodů

Množství získaných bodů roste přímo úměrně s množstvím přečtených knih za rok, s výjimkou respondentů, kteří uvedli, že přečtou více než 10 knih za rok, kteří nedosáhli nejvyššího průměrného bodového ohodnocení. I ve 2. cvičení byli úspěšnější septimáni, kteří si nezjišťují význam neznámých slov s 15,2 body, ve srovnání s respondenty, kteří si význam neznámého slova vyhledají (13,2 bodu).

Nejmenšího úspěchu dosáhli septimáni u slova ŘÍZA, které se nepokusilo charakterizovat 17 respondentů a 2 jej charakterizovali chybně. Slovo HŘÍMAT zůstalo bez odpovědi v 9 dotaznících a v 8 bylo charakterizováno nesprávně, studenti jej na základě hláskové podobnosti zaměňovali se slovem „dřímat“ a doplňovali synonymum *spát*. Výraz KALAMÁŘ charakterizovalo 7 septimánů mylně *spojeními skříň, (konferenční) stůl, úložný prostor, nějaká kniha*.

Naopak nejmenší potíže činilo respondentům slovo SÍPAT, které správně charakterizovalo 15 septimánů; druhým nejčastěji správně doplňovaným slovem se stal KRUCIFIX (14 správných charakteristik). Septimáni byli nejúspěšnější ve vysvětlení významu slov MARNOTRATNÝ (8 výstižných charakteristik) a NÁMEZDNÍ (4 přesné odpovědi).

Následující tabulka potvrzuje vztah mezi preferencí beletrie a rozsahem slovní zásoby. Po čtenářích beletrie dosahují nejlepších výsledků respondenti, kteří čtou nejraději elektronické noviny a časopisy, nejmenší průměrné bodové ohodnocení získali studenti, kteří uvedli, že nečtou vůbec.

Tabulka 16. - SEPTIMA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností ve 2. cvičení

SEPTIMA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností ve 2. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	16 bodů
odborná literatura	-
tištěné noviny a časopisy	13 bodů
elektronické noviny a časopisy	14,4 bodu
nečtenář	6 bodů

7.1.3.3 Cvičení 3.

Stupeň 1 – správně a výstižně doplněné spojení – **92/209** – 44 %

Stupeň 2 – spojení má souvislost se správnou variantou, ale nepoužívá se – **9/209** – 4 %

Stupeň 3 – nesprávně zvolený doplňující výraz – **31/209** – 15 %

Stupeň N – nevyplněno – **77/209** – 37 %

I ve třídě septimě dosahovali dotázaní ve 3. cvičení nejlepších výsledků. Septimáni byli podle našich předpokladů úspěšnější než jejich mladší spolužáci ze sexty a kvinty s celkem 44 % správných odpovědí. Neúspěšnost je v tomto cvičení u septimánů nejvyšší – celkem 52 %.

Také v tomto cvičení nastala shoda v úspěšnosti mezi chlapci a dívkami, obě pohlaví získala průměrné bodové ohodnocení 10,2 bodů. Nejlepším řešitelem se stal chlapec s 17 body, žádný respondent nedosáhl 0 bodů.

Tabulka 17. - SEPTIMA - vztah mezi mírou četby a úspěšností ve 3. cvičení

SEPTIMA - vztah mezi mírou četby a úspěšností ve 3. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	10,5 bodu
1 – 2	9,7 bodu
3 – 4	10,7 bodu
5 – 7	10 bodů
8 – 10	-
více než 10	9,5 bodu

Tabulka 17. potvrdila naši domněnku, že u 3. cvičení nebude nutně platit, že jej nejkvalitněji vyplní studenti, kteří nejvíce čtou. Nejlepšího bodového průměru dosáhli septimáni, kteří uvedli, že přečtou ročně 3 nebo 4 knihy, studenti, kteří udávají více než 10 přečtených knih za rok, se umístili na nejspodnější příčce tabulky. Ani ve 3. cvičení nebyl potvrzen náš předpoklad, že budou úspěšnější respondenti, kteří si vyhledávají význam neznámých slov. Tito studenti dosáhli v průměru pouze 9,8 bodu, respondenti, kteří udávají, že si neznámá význam neznámých slov nezjišťují, získali v tomto cvičení v průměru 10,8 bodu.

Ani jeden z dotázaných nedoplnil správně slovo VEŘEJE, 17 respondentů nechalo toto slovo bez odpovědi, 2 jej zaměnili se slovem „peřeje“ a chybně jej doplnili slovem *vody*. Pouze 2 dotázaní doplnili CHŘÍPÍ *nosu*, jeden CHŘÍPÍ *muže*, 12 se jej nepokusilo doplnit vůbec. Slovo TŘESKUTÝ bylo dvěma septimány správně doplněno slovem *mráz*, 7 jej vhodným výrazem nedoplnilo, 8 jej doplnilo chybně například slovem *prášek* (evidentně po záměně se slovem „třaskavý“).

100% úspěšnost zaznamenalo slovo HLAVENĚ a 95 % respondentů správně doplnilo CIMBUŘÍ *hradu, věže, hradeb*. Správně doplňovaným výrazem se stala také SVÍZELNÁ (*situace, doba*) – 89 % respondentů.

Hodnoty v následující tabulce jsou poměrně vyrovnané. Studenti, kteří nečtou, dosáhli v porovnání s ostatními nejméně bodů, neúspěšnější řešitelé byli respondenti, kteří preferují elektronické noviny a časopisy, rozdíl mezi nimi a ostatními respondenty je však pouze 2 – 4 desetiny bodu.

Tabulka 18. - SEPTIMA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností ve 3. cvičení

SEPTIMA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností ve 3. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	10,3 bodu
odborná literatura	-
tištěné noviny a časopisy	10,5 bodu
elektronické noviny a časopisy	10,7 bodu
nečtenář	6 bodů

SEPTIMA – shrnutí:

Průměrná úspěšnost třídy septimy ve všech 3 cvičeních byla 35 %, což je nejlepší výsledek mezi třídami gymnázia. Dívky dosáhly nepatrně lepších výsledků, ve dvou ze tří cvičení však nastala naprostá bodová shoda mezi oběma pohlavími. Překvapivým zjištěním ve třídě septimě byla skutečnost, že jsou úspěšnější respondenti, kteří přiznávají, že si nevyhledávají význam slov, která neznají. Nejlepších výsledků dosáhli septimáni stejně jako studenti kvinty a sexty při doplňování zadaných slov takovými výrazy, aby vytvořili typická spojení, nejhůře si naopak vedli při doplňování synonymních výrazů.

7.2 Učební obor kuchař – číšník

7.2.1 1. ročník

Průzkumný dotazník vyplnilo celkem 22 studentů 1. ročníku, z toho bylo 12 chlapců a 10 dívek. Průměrný věk účastníků je 15,9 roku (5 studentů bylo ve věku 15 let, 14 bylo šestnáctiletých, 3 sedmnáctiletí).

Celkem 6 respondentů uvedlo, že nepřečtou za rok ani jednu knihu, 9 přečte 1 – 2 knihy ročně, 6 respondentů přečte 3 – 4 knihy za rok, 1 mezi 5 až 7 knihami. Žádný ze studentů 1. ročníku učebního oboru nepřečte více než 7 knih ročně.

Největší preferenci mezi respondenty zaznamenávají tištěné noviny a časopisy (9 studentů), dále elektronické noviny a časopisy, které upřednostňují 4 studenti. 3 dotázaní čtou nejráději odbornou literaturu a stejný počet respondentů preferuje beletrii. 4 studenti 1. ročníku přiznávají, že nečtou vůbec.

Na otázku, zda si zjišťují význam neznámých slov, 10 respondentů odpovědělo kladně. Více dotázaných (12) však odpovědělo, že nikoli.

V praktické části budeme hodnotit každé cvičení zvlášť. 1. a 2. cvičení bude v 1. ročníku souborem 220 položek (10 slov na 22 studentů), 3. cvičení bude souborem 242 položek (11 slov na 22 studentů).

7.2.1.1 Cvičení 1.

Podle výše stanovené stupnice třída jako celek uspěla u 1. cvičení následovně.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **3/220** – 1 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **7/220** – 3 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **2/220** – 1 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **55/220** – 25 %

Stupeň N – nevyplněno – **153/220** – 70 %

Výsledky 1. ročníku učebního oboru kuchař – číšník jsou hluboko pod očekávanou hranicí. Správně doplněných synonym bylo pouze 1 %, naopak neúspěšnost (chybovost a nedoplněné otázky v součtu) dosahuje 95 %.

Úspěšnější v doplňování synonym byly dívky, které průměrně dosáhly 1,7 bodu z 30 možných, chlapci v průměru dosahovali 0,7 bodu. 12 respondentů dosáhlo nulového bodového ohodnocení (9 chlapců a 3 dívky). Nejvyššího počtu bodů dosáhla dívka se 4 body.

Tabulka 19. – 1. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení

1. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	0,5 bodu
1 – 2	1,1 bodu
3 – 4	2 body
5 – 7	2 body
8 – 10	-
více než 10	-

Tabulka potvrzuje přímou úměrnost mezi množstvím přečtených knih a šíří slovní zásoby. Respondenti, kteří za rok nepřečtou ani jednu knihu dosahují průměrně 0,5 bodu, studenti, kteří přečtou 5 – 7 knih ročně získali průměrně 2 body (stejného ohodnocení dosáhli i respondenti, kteří přečtou 3 nebo 4 knihy za rok). Studenti, kteří uvádí, že si zjistí význam neznámého slova, narazí-li na něj při četbě, dosahují v průměru horších výsledků (0,9 bodu) než ti, kteří si jej nezjišťují (1,3 bodu).

Význam slova BEZDĚČNÝ nevystihl správným synonymem ani jeden respondent. 6 studentů jej nahradilo chybným výrazem *nevědčný*, jeden jej zaměnil se slovem „bezdětný“ a doplnil chybnou víceslovnou odpověď *nemá děti*, slovo BEZDĚČNÝ však převážně zůstalo bez odpovědi. Výraz ČASTOVAT si respondenti spojovali se slovem „čas“ (odpovídali slovy *čas, často, časovat*). Nejlepších výsledků dosáhli respondenti u slova CHŘADNOUT, jehož význam alespoň zčásti vystihli slovy *stárnout, ochabovat, usychat*. Adjektivum KUSÝ bylo často chybně doplněno výrazem *kus*, dotázání zde tedy ani nezachovali správný slovní druh. U ostatních slov nelze pozorovat často opakované chyby ani záměny slov na základě hláskové podobnosti. Většina 1. cvičení zůstala v dotaznících nevyplněna, nedomníváme se však, že by

šlo o záměr ze strany respondentů, neboť v ostatních cvičeních lze pozorovat větší procento správných odpovědí, ale spíše o nízkou úroveň dovedností v dané problematice

Nejúspěšněji řešili zadaný úkol respondenti, kteří preferují četbu elektronických novin a časopisů a dále čtenáři beletrie a odborné literatury. Studenti, kteří přiznávají, že nečtou vůbec, dosáhli v tomto cvičení průměrně 0 bodů.

Tabulka 20. - 1. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení

1. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	1,3 bodu
odborná literatura	1,3 bodu
tištěné noviny a časopisy	1,2 bodu
elektronické noviny a časopisy	2 body
nečtenář	0 bodů

7.2.1.2 Cvičení 2.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **16/220** – 7 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **5/220** – 2 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **23/220** – 11 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **44/220** – 20 %

Stupeň N – nevyplněno – **132/220** – 60 %

Ve 2. cvičení byla úspěšnost nepatrně vyšší než u 1. cvičení. 7 % je však stále výsledek, který nedostačuje našim předpokladům. Celková neúspěšnost pak dosahuje 80 %. Ve 2. cvičení byly úspěšnější dívky s průměrně 5,3 body ve srovnání s chlapci, kteří nedosáhli ani 50% úspěšnosti dívek (2,2 bodu). Nulového hodnocení dosáhli 3 chlapci a nejlepšího výsledku dosáhla dívka se 13 body.

Tabulka 21. – 1. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení

1. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	1,2 bodu
1 – 2	2,6 bodu
3 – 4	6,7 bodu
5 – 7	9 bodů
8 – 10	-
více než 10	-

Tabulka potvrzuje vztah mezi počtem přečtených knih a kvalitou slovní zásoby. Respondenti, kteří nepřečtou za rok ani jednu knihu, dosáhli v průměru pouze 1,2 bodu, studenti udávající 5 – 7 přečtených knih ročně, získali průměrně 9 bodů. U 1. ročníku učebního oboru se také potvrdilo, že dotázaní, kteří si vyhledávají význam nových neznámých slov, vyplnili 2. cvičení zdařileji (4,3 bodu), než studenti méně aktivní (3 body).

Nejčastěji bylo správně charakterizováno sloveso SÍPAT (23 % respondentů) a dále výraz KRUCIFIX, který popsalo jako *kříž* 18 % respondentů. Naopak 96 % respondentů se nepokusilo charakterizovat slovo NÁMEZDNÍ, 1 respondent jej popsal nesprávně neobratnými slovy *že furt se mu něco nedaří*. ABATYŠE byla studenty charakterizována jako *květina, hmyz, část hradu, bohyně, bytost, která koná dobré skutky...* Slovo KALAMÁŘ jeden respondent považoval za příbuzné slovu „klamat“ a popsal jej jako *člověka, který klame*. I studenti učebního oboru na základě hláskové podobnosti zaměnili slova „dřímat“ a HRÍMAT, k němuž uváděli charakteristiku *mít zavřené oči, ale nespát, spát, usínat*. Substantivum ŘÍZA dávali oslovení učňové do souvislosti se slovem „řezat“ a adjektivum ZIŠTNÝ považovali stejně jako gymnazisté za synonymum ke „zjistitelný“.

2. cvičení vyplnili nejlépe čtenáři především odborné literatury a dále respondenti preferující četbu tištěných novin a časopisů. Respondenti upřednostňující beletrii nedosáhli ani třetinové úspěšnosti čtenářů preferujících tiskoviny.

Tabulka 22. - 1. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení

1. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	2,7 bodu
odborná literatura	9,3 bodu
tištěné noviny a časopisy	4,8 bodu
elektronické noviny a časopisy	2 body
nečtenář	1,3 bodu

7.2.1.3 Cvičení 3.

Stupeň 1 – správně a výstižně doplněné spojení – **31/242** – 13 %

Stupeň 2 – spojení má souvislost se správnou variantou, ale nepoužívá se – **2/242** – 1 %

Stupeň 3 – nesprávně zvolený doplňující výraz – **43/242** – 18 %

Stupeň N – nevyplněno – **166/242** – 69 %

Jak jsme předpokládali, ve 3. cvičení byli respondenti z 1. ročníku učebního oboru nejúspěšnější (13% úspěšnost). Neúspěšnost je i u 3. cvičení velice vysoká – 87 %. Potvrdila se také hypotéza H₂, že dívky vyplní cvičení lépe než chlapci. Dívky dosáhly průměrně 3 bodů, chlapci 2,8 bodu. 3 respondenti (2 chlapci a 1 dívka) získali ve 3. cvičení 0 bodů, nejlepšího výsledku dosáhl chlapec s 10 body.

Tabulka 23. – 1. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení

1. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	2 body
1 – 2	3,4 bodu
3 – 4	3,5 bodu
5 – 7	0 bodů
8 – 10	-
více než 10	-

Tabulka naznačuje přímou úměrnost mezi přečtenými knihami a mírou zvládnutí cvičení, výjimku tvoří studenti, kteří udávají 5 – 7 přečtených knih za rok, kteří byli v tomto cvičení neúspěšní (0 bodů). Lepších výsledků dosáhli respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov (průměrně 3,6 bodu) ve srovnání s ostatními respondenty (2,3 bodu).

HLAVENĚ se i v 1. ročníku učebního oboru stala nejvíce správně doplňovaným slovem, její význam znalo 50 % respondentů, 27 % oslovených studentů správně doplnilo substantivum CIMBUŘÍ. Slovo VEŘEJE bylo často zaměňováno podobně jako u gymnazistů za slovo „peřeje“ a 1 respondent jej doplnil výrazem *sněhu*, lze tedy usuzovat, že jej zaměnil se slovem „závěje“. Ani jeden z respondentů správně neodhadnul význam slov CHŘÍPÍ a KÝŽENÝ a vhodně je nedoplnil. 69 % otázek z 3. cvičení zůstalo bez odpovědi.

Studenti preferující beletrii byli ve 3. cvičení nejméně úspěšní. Nejlepších výsledků dosáhli čtenáři tiskovin a online portálů.

Tabulka 24. - 1. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení

1. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	1,3 bodu
odborná literatura	3,3 bodu
tištěné noviny a časopisy	4 body
elektronické noviny a časopisy	3,5 bodu
nečtenář	1,5 bodu

1. ROČNÍK – shrnutí:

Průměrná úspěšnost 1. ročníku učebního oboru kuchař - číšník ve všech 3 cvičeních byla 7 %, což je výsledek hluboko pod předpokládanou 30% úspěšností a o 10 % horší než u jejich vrstevníků na gymnáziu (třída kvinta). Dívky dosáhly ve všech cvičeních ve srovnání s chlapci lepších výsledků. V 1. cvičení byli úspěšnější studenti, kteří přiznali, že si nezjišťují význam neznámých slov, ve 2. a 3. cvičení tomu bylo naopak. Nejlepších výsledků dosáhli studenti učebního oboru stejně jako gymnazisté při doplňování zadaných slov takovými výrazy, aby utvořili typická spojení, nejhůře si naopak vedli při doplňování synonymních výrazů.

7.2.2 2. ročník

Průzkumný dotazník vyplnilo celkem 11 studentů 2. ročníku, z toho byli 2 chlapci a 9 dívek. Průměrný věk účastníků je 17,4 roku (10 studentů bylo ve věku 17 let, 1 byl jedenadvacetiletý).

Celkem 4 respondenti uvedli, že nepřečtou za rok ani jednu knihu, 3 přečtou 1 – 2 knihy ročně, 2 respondenti přečtou 3 – 4 knihy za rok, stejný počet přečte mezi 5 až 7 knihami. Žádný ze studentů 2. ročníku učebního oboru nepřečte více než 7 knih ročně.

Největší preferenci mezi respondenty zaznamenává odborná literatura (4 studenti), dále tištěné noviny a časopisy, které upřednostňují 3 dotázaní. 2 respondenti čtou nejraději elektronické noviny a časopisy a 1 respondent preferuje beletrii. 2 studenti 2. ročníku přiznávají, že nečtou vůbec.

Na otázku, zda si zjišťují význam neznámých slov, 6 oslovených odpovědělo kladně, 5 respondentů přiznalo, že nikoli.

V praktické části budeme hodnotit každé cvičení zvlášť. 1. a 2. cvičení bude v 2. ročníku souborem 110 položek (10 slov na 11 studentů), 3. cvičení bude souborem 121 položek (11 slov na 11 studentů).

7.2.2.1 Cvičení 1.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – 5/110 – 5 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – 1/110 – 1 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – 3/110 – 3 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – 21/110 – 19 %

Stupeň N – nevyplněno – 80/110 – 73 %

V prvním cvičení bylo ve 2. ročníku pouze 5 % správně doplněných synonym. Dotazníky se od respondentů z 2. ročníku vrátily z velké části nevyplněné, studenti 2. ročníku nedokázali najít příhodné synonymum v 73 % případů, z 19 % byli v doplnění neúspěšní (celková neúspěšnost tedy tvoří 92 %).

Lepších výsledků dosáhly dívky s průměrnými 2,2 body, chlapci dosáhli v průměru 0 bodů. Z 11 studentů dosáhlo 8 nulového bodového ohodnocení (2 chlapci a 6 dívek), nejlepšího výsledku dosáhly 2 dívky s 8 body.

Tabulka 25. – 2. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení

2. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	0 bodů
1 – 2	1,3 bodu
3 – 4	4 body
5 – 7	4 body
8 – 10	-
více než 10	-

Tabulka zaznamenávající vztah mezi množstvím přečtených knih a znalostí méně obvyklých slov potvrzuje mezi těmito složkami přímou úměrnost. Lépe si vedli respondenti, kteří uvedli, že si zjišťují význam neznámých slov (3,3 bodu). Studenti, kteří si neznámé slovo neprověří, získali průměrně 0 bodů.

Slovo CHŘADNOUT bylo často doplňováno chybnou variantou *chladnout*, *mrznout*. Respondenti se nejvíce pokoušeli doplnit adjektivum BEZDĚČNÝ, žádné z doplněných slov však nebylo správné (*hodný*, *vděčný*, *nevděčný*, *bezcitný*...). Výraz ZEVRUBNÝ se nepokusil správným synonymem nahradit ani jeden z respondentů. Nejčastěji správně doplněným slovem se stalo adjektivum PLAVÝ, jehož význam však správně odhadli pouze 2 dotázaní.

Následující tabulka potvrdila, že čtenáři preferující především beletrii, dosahují lepších výsledků, než respondenti preferující jiný typ literatury.

Tabulka 26. - 2. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení

2. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	8 bodů
odborná literatura	3 body
tištěné noviny a časopisy	0 bodů
elektronické noviny a časopisy	0 bodů
nečtenář	0 bodů

7.2.2.2 Cvičení 2.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **10/110** – 9 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **2/110** – 2 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **5/110** – 5 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **10/110** – 9 %

Stupeň N – nevyplněno – **83/110** – 76 %

Respondenti z 2. ročníku byli ve 2. cvičení úspěšní pouze z 9 %. 76 % cvičení zůstalo bez odpovědí a z 9 % dotázaní odpovídali chybně (celková neúspěšnost je tedy nepatrně nižší než v 1. cvičení – 85 %). Úspěšnějšími řešitelkami se staly dívky s průměrně 4,3 body, chlapci i v tomto cvičení dosáhli průměrně 0 bodů. Počet studentů, kteří dosáhli 0 bodů je ve srovnání s 1. cvičením nižší (0 bodů získali 2 chlapci a 3 dívky). Nejlépe vyplněný dotazník odevzdala respondentka s 15 body.

Tabulka 27. - 2. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení

2. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	0 bodů
1 – 2	4 body
3 – 4	10,5 bodu
5 – 7	3 body
8 – 10	-
více než 10	-

Nejvýstižněji dokázali vybraná slova charakterizovat respondenti, kteří udávají 3 – 4 přečtené knihy za rok. Studenti, kteří v dané skupině uvedli nejvyšší počet přečtených knih za rok (5 – 7), dosáhli průměrně pouze 3 bodů. Přesněji daná slova popsali respondenti, kteří ověřují význam neznámých slov s průměrnými 5,8 body. Respondenti, kteří podobnou aktivitu nevyvíjí, získali v průměru pouze 0,8 bodu.

I v této skupině bylo nejčastějším správně doplněným výrazem sloveso SÍPAT, jehož význam správně popsali 3 respondenti a 2 naznačili souvislost s jeho pravým významem. 2 studenti výstižně popsali význam slova POKÁNÍ a odpověď 2 dalších měla se správnou variantou souvislost. 10 respondentů se nepokusilo charakterizovat význam slova ABATYŠE, 1 chybně uvedl, že se jedná o *místnůstku v kostele*. Slovo HŘÍMAT 1 student zaměnil s výrazem „dřímat“, v 10 dotaznicích zůstalo toto slovo bez charakteristiky. Stejně jako gymnazisté se i studenti učebního oboru mylně domnívali, že význam slova ZIŠTNÝ je stejný jako význam slova „zjistitelný“. Ve 100 % případů zůstalo slovo NÁMEZDNÍ bez odpovědi.

Také ve 2. cvičení nejlépe uspěli studenti, kteří preferují četbu beletrie. Respondenti uvádějící, že nečtou vůbec, dosáhli v průměru 0 bodů.

Tabulka 28. - 2. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení

2. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	15 bodů
odborná literatura	4,3 bodu
tištěné noviny a časopisy	3 body
elektronické noviny a časopisy	2 body
nečtenář	0 bodů

7.2.2.3 Cvičení 3.

Stupeň 1 – správně a výstižně doplněné spojení – **21/121** – 17 %

Stupeň 2 – spojení má souvislost se správnou variantou, ale nepoužívá se – **0/121** – 0 %

Stupeň 3 – nesprávně zvolený doplňující výraz – **9/121** – 7 %

Stupeň N – nevyplněno – **91/121** – 75 %

Jak jsme předpokládali, ve 3. cvičení byli respondenti z 2. ročníku učebního oboru nejúspěšnější (17% úspěšnost). Neúspěšnost je ze všech 3 cvičení nejnižší (82 %). Vyššího průměrného bodového ohodnocení dosáhly dívky (4,4 bodu), chlapci získali průměrně 1 bod. 3 respondenti v tomto cvičení získali 0 bodů (1 chlapec a 2 dívky). Nejvyššího bodového ohodnocení 14 bodů dosáhla dívka.

Tabulka 29. - 2. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení

2. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	0,5 bodu
1 – 2	2,7 bodu
3 – 4	9 bodů
5 – 7	7 bodů
8 – 10	-
více než 10	-

Ve 3. cvičení dosáhli nejlepších výsledků respondenti, kteří přečtou ročně 3 – 4 knihy. Studenti, kteří nepřečtou za rok ani jednu knihu získali v průměru pouze 0,5 bodu. I ve 3. cvičení se potvrdila hypotéza H_5 , že budou lepších výsledků dosahovat respondenti zjišťující si význam neznámých slov (6,3 bodu) ve srovnání s ostatními (0,8 bodu).

100% neúspěšnost jsme zaznamenali u slova VEŘEJE, které se 10 respondentů nepokusilo doplnit vhodným výrazem a 1 jej po záměně se slovem „peřeje“ doplnil slovem *řeky*. Ani jeden z respondentů z 2. ročníku se nepokusil doplnit adjektivum TŘESKUTÝ. Nejvíce respondentů úspěšně doplnilo slova HLAVEŇ (55 %), CIMBUŘÍ (36 %) a dále POŠMOURNÉ (27 %).

Následující tabulka potvrzuje souvztažnost mezi preferencí beletrie a rozsahem slovní zásoby. Průměrných 0 bodů získali respondenti z řad nečtenářů, pouhý 1 bod získali čtenáři preferující elektronické noviny a časopisy.

Tabulka 30. - 2. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení

2. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	14 bodů
odborná literatura	5,5 bodu
tištěné noviny a časopisy	2,7 bodu
elektronické noviny a časopisy	1 bod
nečtenář	0 bodů

2. ROČNÍK – shrnutí:

Průměrná úspěšnost 2. ročníku učebního oboru kuchař - číšník ve všech 3 cvičeních byla 10 %, což o 21 % méně než u vrstevníků 2. ročníku z gymnázia (třída sexta). Předpoklad 30% úspěšnosti nebyl naplněn. Dívky dosáhly ve všech cvičeních ve srovnání s chlapci lepších výsledků. Ve všech 3 cvičeních byla potvrzena naše hypotéza H_5 , že budou úspěšnějšími řešiteli ti respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov. Nejlepších výsledků dosáhli studenti učebního oboru stejně jako gymnazisté při doplňování zadaných slov takovými výrazy, aby vytvořili typická spojení, nejhůře si naopak vedli při doplňování synonymních výrazů.

7.2.3 3. ročník

Průzkumný dotazník vyplnilo celkem 18 studentů 3. ročníku, z toho bylo 11 chlapců a 7 dívek. Průměrný věk účastníků je 18,8 roku (1 student byl ve věku 17 let, 7 bylo osmnáctiletých, 6 devatenáctiletých, 3 respondenti byli ve věku 20 let, nejstarší dotázaný byl dvaadvacetiletý).

Celkem 4 respondenti uvedli, že nepřečtou za rok ani jednu knihu, 5 dotázaných přečte 1 – 2 knihy ročně, 7 respondentů přečte 3 – 4 knihy za rok, 1 mezi 5 až 7 knihami a 1 student přečte mezi 8 – 10 knihami ročně. Žádný z respondentů z 3. ročníku nepřečte za rok více než 10 knih.

Největší preferenci mezi respondenty zaznamenávají tištěné i elektronické noviny a časopisy (každý typ preferuje 6 studentů), dále beletrie a odborná literatura, které jsou upřednostňovány pokaždé 4 respondenty. 2 dotázaní z 3. ročníku přiznávají, že nečtou vůbec.

Na otázku, zda si zjišťují význam neznámých slov, 10 respondentů odpovědělo kladně, 8 respondentů uvedlo, že nikoli.

V praktické části budeme hodnotit každé cvičení zvlášť. 1. a 2. cvičení bude v 3. ročníku souborem 180 položek (10 slov na 18 studentů), 3. cvičení bude souborem 198 položek (11 slov na 18 studentů).

7.2.3.1 Cvičení 1.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **19/180** – 11 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **4/180** – 2 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **5/180** – 3 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **30/180** – 17 %

Stupeň N – nevyplněno – **122/180** – 68 %

Studenti 3. ročníku učebního oboru kuchař – číšník v tomto cvičení uspěli nejlépe ze všech 3 ročníků střední odborné školy. Úspěšnost 1. cvičení dosahuje 11 %, podíl doplněných položek a chybných odpovědí tvoří 85 %. Lepších výsledků v 1. cvičení dosáhli chlapci s průměrnými 4,7 body, dívky získaly 2,3 bodu. 8 dotázaných (5 chlapců a 3 dívky) získalo 0 bodů, nejlepšího výsledků dosáhli 2 chlapci, oba s 18 body z 30 možných.

Tabulka 31. - 3. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení

3. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	9,3 bodu
1 – 2	1,8 bodu
3 – 4	1,7 bodu
5 – 7	6 bodů
8 – 10	6 bodů
více než 10	-

Překvapivě nejlepších výsledků dosáhli respondenti, kteří uvádí, že nepřečtou za rok jedinou knihu. U ostatních skupin je patrná přímá úměrnost. U 1. cvičení se nepotvrdila naše hypotéza H₅, že budou úspěšnější respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov; tito studenti získali pouze 2,4 bodu, kdežto respondenti, kteří si nezjišťují význam neznámých slov, byli ohodnoceni průměrně 5,8 body.

Respondenti z 3. ročníku se stejně jako jejich spolužáci domnívali, že synonymum ke slovu BEZDĚČNÝ představuje výraz *nevděčný*, který jako odpověď uvedlo 50 % respondentů. Časté záměny nastaly u slova PLAVÝ, jež oslovení učňové zaměňovali se slovy *plachý*, *planý*, *plavat*. Správné synonymum k tomuto slovu doplnil jediný student. Žádný z respondentů z 3. ročníku nenašel vhodné synonymum ke slovu KUSÝ. Nejčastěji respondenti doplňovali slova CHŘADNOUT a POŠETILÝ, ke kterým našlo přesné výstižné synonymum 22 % respondentů.

Následující tabulka vykazuje hodnoty protichůdné našim předpokladům. Nejvyšší průměrný počet bodů získali respondenti, kteří uvedli, že nečtou, naopak čtenáři beletrie, u nichž jsme předpokládali nejlepší výsledky, získali 0 bodů.

Tabulka 32. - 3. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení

3. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	0 bodů
odborná literatura	5,5 bodu
tištěné noviny a časopisy	4,3 bodu
elektronické noviny a časopisy	4,5 bodu
nečtenář	9,5 bodu

7.2.3.2 Cvičení 2.

Stupeň 1 – přesné a výstižné synonymum – **16/180** – 9 %

Stupeň 2 – odpověď má souvislost se správnou variantou – **2/180** – 1 %

Stupeň 3 – mlhavé nastínění souvislosti – **10/180** – 6 %

Stupeň 4 – odpověď zcela bez souvislosti – **24/180** – 13 %

Stupeň N – nevyplněno – **128/180** – 71 %

Ve 2. cvičení poprvé respondenti vykázali horší výsledky než u cvičení 1. (pouhých 9 %). Neúspěšnost je i v tomto cvičení opět příliš vysoká – 84 %. Dívky s průměrnými 4,3 body dosáhly lepšího výsledku než chlapci s průměrným bodovým ohodnocením 2,9 bodu. 7 respondentů z 3. ročníku získalo 0 bodů (5 chlapců a 2 dívky). Nejvyššího bodového ohodnocení dosáhla dívka, která získala 12 bodů.

Tabulka 33. - 3. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení

3. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	1,8 bodu
1 – 2	2 body
3 – 4	3,6 bodu
5 – 7	11 bodů
8 – 10	9 bodů
více než 10	-

Ve 2. cvičení získali nejvyšší průměrný počet bodů respondenti udávající 5 – 7 přečtených knih za rok. U ostatních položek je patrný přímo úměrný vztah mezi množstvím přečtených knih a úspěšností ve 2. cvičení. Byl potvrzen náš předpoklad, že kvalitněji 2. cvičení vyplní studenti, kteří si zjišťují význam slov, jež neznají (4,4 bodu), ve srovnání s ostatními (2,3 bodu).

Ani jeden z respondentů se nepokusil charakterizovat substantivum ŘÍZA. Žádný student 3. ročníku také nevystihl význam slova KALAMÁŘ, dotázaní byli neúspěšní, když se jej pokusili charakterizovat slovy *ten, co se zabývá kalamitou, skříň, skříň na léky, kniha odborná*. 17 respondentů také chybně vysvětlilo význam slov MARNOTRATNÝ (zaměňováno s „marný“), NÁMEZDNÍ (respondenti si jej chybně dávali do souvislosti se slovem „mez“) a ZIŠTNÝ (zaměňováno se „zjistitelný“). Nejčastěji správně charakterizovaným slovem se stala ABATYŠE (5 respondentů) a dále KRUCIFIX, který jako *Ježíše na kříži* popsali 4 studenti.

Také ve 2. cvičení nebyli ve 3. ročníku nejúspěšnější čtenáři beletrie. V průměru získali nejvíce bodů respondenti, kteří uvádí, že čtou nejčastěji odbornou literaturu.

Tabulka 34. - 3. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení

3. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	2,3 bodu
odborná literatura	6,5 bodu
tištěné noviny a časopisy	4,5 bodu
elektronické noviny a časopisy	3,8 bodu
nečtenář	0 bodů

7.2.3.3 Cvičení 3.

Stupeň 1 – správně a výstižně doplněné spojení – **19/198** – 10 %

Stupeň 2 – spojení má souvislost se správnou variantou, ale nepoužívá se – **5/198** – 3 %

Stupeň 3 – nesprávně zvolený doplňující výraz – **15/198** – 8 %

Stupeň N – nevyplněno – **159/198** – 80 %

Ani ve 3. cvičení se ve 3. ročníku nesplnilo naše očekávání, že bude respondentům činit menší obtíže, než cvičení 1. a 2. Úspěšnost je o 1 % nižší než ve cvičení 1. Respondenti z 80 % nenašli vhodný doplňující výraz a v 8 % případů chybovali (celková neúspěšnost je tedy 88 %). Chlapci s průměrně 2,8 body byli v tomto cvičení úspěšnější než dívky s průměrně 1,3 body. 8 respondentů získalo ve 3. cvičení 0 bodů (4 chlapci a 4 dívky). Nejvyššího bodového ohodnocení 9 bodů dosáhl chlapec.

Tabulka 35. - 3. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení

3. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení	
Přečtené knihy za rok	Průměrné bodové ohodnocení
0	2 body
1 – 2	2,6 bodu
3 – 4	1 bod
5 – 7	8 bodů
8 – 10	4 body
více než 10	-

Z hodnot zapsaných v tabulce není prokázán vztah mezi množstvím přečtených knih za rok a rozsahem slovní zásoby. Nejlepších výsledků dosáhli respondenti, kteří uvádějí, že přečtou 5 – 7 knih za rok, naopak nejhůře řešili cvičení studenti, kteří přečtou 3 nebo 4 knihy ročně. Podle našeho předpokladu si lépe počínali respondenti, kteří si zjišťují význam slov, která neznají, s průměrnými 2,6 body ve srovnání s ostatními (1,8 bodu).

100% neúspěšnost zaznamenala slova TRATOLIŠTĚ, TŘESKUTÝ a VEŘEJE, které bylo jedenkrát zaměněno se slovem „peřeje“ a doplněno výrazem *vody*. Slovo KÝŽENÝ se 17 respondentů nepokusilo doplnit vhodným slovem, 1 respondent utvořil spojení KÝŽENÝ *pocit*. Nejlépe respondenti doplňovali slovo HLAVENĚ (8 dotázaných ji doplnilo o výraz *pistole, zbraně, pušky*) 3 studenti připojili vhodná slova k adjektivům POŠMOURNÉ a SVÍZELNÁ.

Také 3. cvičení nejlépe doplnili respondenti preferující četbu odborné literatury. Čtenáři beletrie získali pouhých 0,8 bodu, studenti, kteří nečtou vůbec, dosáhli v průměru 0 bodů.

Tabulka 36. - 3. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení

3. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení	
Preference	Průměrné bodové ohodnocení
beletrie	0,8 bodu
odborná literatura	5,3 bodu
tištěné noviny a časopisy	2,7 bodu
elektronické noviny a časopisy	2,3 bodu
nečtenář	0 bodů

3. ROČNÍK – shrnutí:

Průměrná úspěšnost 3. ročníku učebního oboru kuchař - číšník ve všech 3 cvičeních byla 10 %, tedy třetina z předpokládané 30% úspěšnosti. Studenti 3. ročníku vykázali o 25 % horší výsledky než jejich vrstevníci z gymnázia (třída septima). Převážně byli úspěšnější chlapci (1. a 3. cvičení), 2. cvičení však řešily lépe dívky. Pouze v 2 cvičeních byla potvrzena naše hypotéza H_5 , že budou úspěšnějšími řešiteli ti respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov, v 1. cvičení zaznamenali větší úspěch respondenti, kteří si význam neznámých slov nezjišťují. Nejlepších výsledků dosáhli studenti 3. ročníku učebního oboru stejně jako gymnazisté při doplňování synonymních výrazů, nejhorších potom ve cvičení 2., ve kterém měli opisem charakterizovat zadaná slova.

7.3 Srovnání výsledků obou středoškolských oborů

Tabulka 37.

Srovnání výsledků 1. ročníků obou oborů (hodnoty jsou uvedeny v bodech)		Gymnázium	Učební obor
		Kvinta	1. ročník
Pohlaví	Dívky	3,9	3,3
	Chlapci	7,3	1,9
Množství přečtených knih za rok	0	5,3	1,2
	1 – 2	4,4	2,4
	3 – 4	-	4,1
	5 – 7	7	3,7
	8 – 10	4,2	-
	Více než 10	10,5	-
Preferovaný typ literatury	Beletrie	4,7	1,8
	Odborná literatura	6,3	4,6
	Tištěné noviny, časopisy	1	3,3
	Elektronické noviny, časopisy	7,1	2,5
	Nečtenář	4,2	0,9
Aktivita	Zjistí si význam neznámého slova	6,4	2,9
	Nezjistí si význam neznámého slova	1,2	2,2
Průměrná úspěšnost (%)		17 %	7 %

Tabulka 37. předkládá srovnání 1. ročníků obou středoškolských oborů. Jak jsme předpokládali, lepších výsledků v oblasti slovní zásoby dosahují gymnazisté. Mezi gymnazisty si při vypracování zadaných úkolů vedli lépe chlapci, na výučním oboru naopak dívky. Na gymnáziu nejlépe uspěli respondenti, kteří přečetli nejvíce knih, na výučním oboru v průměru nejkvalitněji vyplnili dotazník studenti, kteří přečtou 3 – 4 knihy ročně, a předstihli tak své spolužáky, kteří uvedli, že přečtou ročně 5 – 7 knih. V 1. ročnících neplatí, že nejkvalitněji vyplní dotazník čtenáři beletrie. Na gymnáziu nejlepších výsledků dosáhli respondenti, kteří preferují četbu elektronických novin a časopisů, na učebním oboru prokázali největší znalost méně obvyklé slovní zásoby respondenti, kteří čtou nejčastěji odbornou literaturu. Na obou oborech prokázali větší znalosti ti respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov.

Tabulka 38.

Srovnání výsledků 2. ročníků obou oborů (hodnoty jsou uvedeny v bodech)		Gymnázium	Učební obor
		Sexta	2. ročník
Pohlaví	Dívky	8,8	3,6
	Chlapci	11	0,3
Množství přečtených knih za rok	0	-	0,2
	1 – 2	7,8	2,7
	3 – 4	8,4	7,8
	5 – 7	10,9	4,7
	8 – 10	12,5	-
	Více než 10	11,1	-
Preferovaný typ literatury	Beletrie	10,9	12,3
	Odborná literatura	16,2	4,3
	Tištěné noviny, časopisy	10,4	1,9
	Elektronické noviny, časopisy	9,3	1
	Nečtenář	-	0
Aktivita	Zjistí si význam neznámého slova	10,4	5,1
	Nezjistí si význam neznámého slova	8,6	0,5
Průměrná úspěšnost (%)		31 %	10 %

Tabulka 38. předkládá srovnání 2. ročníků obou středoškolských oborů. Jak jsme předpokládali, lepších výsledků v oblasti slovní zásoby dosahují gymnazisté. Mezi gymnazisty si při vypracování zadaných úkolů vedli lépe chlapci, na výučním oboru naopak dívky. Na gymnáziu nejlépe uspěli respondenti, kteří přečtou 8 – 10 knih za rok a předstihli tak své spolužáky, kteří čtou častěji (více než 10 knih ročně). Na výučním oboru v průměru nejkvalitněji vyplnili dotazník studenti, kteří přečtou 3 – 4 knihy ročně, a také předčili své spolužáky, kteří uvedli, že přečtou ročně 5 – 7 knih. V 2. ročnících byla dána kladná odpověď na otázku, zda nejkvalitněji vyplní dotazník čtenáři beletrie, pouze zčásti. Na gymnáziu nejlepších výsledků dosáhli respondenti, kteří preferují četbu odborné literatury, na učebním oboru prokázali největší znalost méně obvyklé slovní zásoby respondenti, kteří dávají přednost beletrii. Na obou oborech prokázali větší znalosti ti respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov.

Tabulka 39.

Srovnání výsledků 3. ročníků obou oborů (hodnoty jsou uvedeny v bodech)		Gymnázium	Učební obor
		Septima	3. ročník
Pohlaví	Dívky	11,1	2,6
	Chlapci	10,6	3,5
Množství přečtených knih za rok	0	8,2	4,4
	1 – 2	9,1	2,1
	3 – 4	12,2	2,1
	5 – 7	16,3	8,3
	8 – 10	-	6,3
	Více než 10	11	-
Preferovaný typ literatury	Beletrie	12,3	1
	Odborná literatura	-	5,7
	Tištěné noviny, časopisy	10,5	3,8
	Elektronické noviny, časopisy	11	3,5
	Nečtenář	5,7	3,2
Aktivita	Zjistí si význam neznámého slova	10,8	3,1
	Nezjistí si význam neznámého slova	11,4	3,3
Průměrná úspěšnost (%)		35 %	10 %

Tabulka 39. předkládá srovnání 3. ročníků obou středoškolských oborů. Jak jsme předpokládali, lepších výsledků v oblasti slovní zásoby dosahují gymnazisté. Mezi gymnazisty si při vypracování zadaných úkolů vedly lépe dívky, na výučním oboru naopak chlapci. Na gymnáziu nejlépe uspěli respondenti, kteří přečtou 5 – 7 knih za rok a dosáhli tak lepších výsledků než jejich spolužáci, kteří čtou častěji. I na výučním oboru v průměru nejkvalitněji vyplnili dotazník studenti ze stejné kategorie (5 – 7 knih za rok) a předčili své spolužáky, kteří uvedli, že přečtou ročně 8 – 10 knih. V 3. ročnících byla dána kladná odpověď na otázku, zda nejkvalitněji vyplní dotazník čtenáři beletrie, pouze zčásti. Na gymnáziu nejlepších výsledků dosáhli respondenti, kteří skutečně preferují četbu beletrie, na učebním oboru prokázali největší znalost méně obvyklé slovní zásoby respondenti, kteří dávají přednost literatuře odborné. Ve 3. ročnících dotazníky nepotvrdily naši hypotézu H_5 , že budou úspěšnější respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov. Naopak lepších výsledků dosáhli studenti, kteří si neznámá slova neověřují.

Tabulka 40.

Srovnání Gymnázia a Střední odborné školy		Gymnázium	Učební obor
(hodnoty jsou uvedeny v bodech)			
Pohlaví	Dívky	7,9	3,2
	Chlapci	9,6	1,9
Množství přečtených knih za rok	0	6,8	1,9
	1 – 2	7,1	2,4
	3 – 4	10,3	4,7
	5 – 7	11,4	5,6
	8 – 10	8,4	6,3
	Více než 10	10,9	-
Přeférováný typ literatury	Beletrie	9,3	5
	Odborná literatura	11,3	4,9
	Tištěné noviny, časopisy	7,3	3
	Elektronické noviny, časopisy	9,1	2,3
	Nečtenář	5	1,4
Aktivita	Zjistí si význam neznámého slova	9,2	3,7
	Nezjistí si význam neznámého slova	7,1	2
Průměrná úspěšnost (%)		28 %	9 %

Tabulka 40. předkládá celkové srovnání obou středoškolských oborů. Jak jsme předpokládali, několikanásobně lepších výsledků v oblasti slovní zásoby dosahují gymnazisté, ani na jednom oboru však respondenti nedosáhli takové úspěšnosti, jako jsme předpokládali na počátku našeho průzkumu. Mezi gymnazisty si při vypracování zadaných úkolů vedli lépe chlapci, na výučním oboru naopak dívky. Na gymnáziu nejlépe uspěli respondenti, kteří přečtou 5 – 7 knih za rok a předčili tak své spolužáky, kteří čtou častěji. Celkové výsledky z výučního oboru potvrdily naši hypotézu H₃, která předpokládala, že nejkvalitněji vyplní dotazník studenti, kteří čtou nejčastěji (8 – 10 knih ročně). Respondenti preferující beletrii v celkovém srovnání nedosáhli nejlepších výsledků ani na jednom z oborů. Nejvíce bodů získali středoškoláci, kteří upřednostňují četbu odborných knih. Na obou oborech prokázali větší znalosti ti respondenti, kteří si zjišťují význam neznámých slov. Ve všech třídách s výjimkou 3. ročníku výučního oboru byl potvrzen náš předpoklad, že nejobtížnější bude pro studenty 1. cvičení, které kladlo vysoké nároky a rozsah jejich slovní zásoby a schopnost efektivně s ní pracovat. Stejně tak bylo potvrzeno, že nejlépe studenti vypracují 3. cvičení, ve kterém mohli pracovat s podvědomými znalostmi slovní zásoby, tedy se slovy, která sice aktivně nevyužívají, ale jako rodilí mluvčí se s nimi mohli v minulosti setkat a na základě této zkušenosti k nim dokázali přiřadit vhodné doplňující slovo.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo odhalit, do jaké míry jsou dnešní studenti různých typů středních škol schopni porozumět významu méně obvyklých slov a interpretovat je. Odpovědi na naše otázky jsme se pokusili najít prostřednictvím kvantitativní výzkumné metody, která byla realizována formou dotazníků. Ty byly předány výzkumnému souboru – studentům Gymnázia a Střední odborné školy, Rýmařov.

Po uskutečnění dotazníkového šetření jsme zanalyzovali informace získané v jednotlivých dotaznících. Údaje o každém respondentovi byly statisticky zpracovány a dále byla hodnocena jednotlivá cvičení u každého respondenta, což nám poskytlo možnost individuálního pohledu. Bodová evaluace byla poté vyhodnocována z hlediska pohlaví, intenzity četby, preference jednotlivých typů literatury, zajímalo nás také, jestli budou úspěšnější studenti, kteří si svou slovní zásobu záměrně rozšiřují. Data z každé třídy byla interpretována jako celek a třídy byly mezi sebou komparovány. Poté byly mezi sebou srovnány oba obory (gymnázium i učební obor).

Byla tak potvrzena naše hypotéza H_1 předpokládající, že důkladnější znalost méně obvyklé slovní zásoby prokáží gymnazisté, hranice 70% úspěšnosti, kterou jsme stanovili ve výzkumných otázkách, však nebyla naplněna ani z jedné poloviny. Dotazníky z gymnázia byly výstižně vyplněny pouze z 28 %, také respondenti z výučního oboru nedosáhli 30% úspěšnosti, kterou jsme ve výzkumných otázkách předpokládali, ale pouze 9%. Obecně byli nejméně úspěšnými řešiteli chlapci (gymnazisté), byla tak vyvrácena naše hypotéza H_2 . Na výučním oboru si vedly lépe dívky, ale s nižším bodovým ohodnocením než chlapci (i dívky) na gymnáziu. Hypotéza H_4 předpokládající, že na obou oborech poroste úspěšnost ve vypracování dotazníku s věkem, byla potvrzena. Náš výzkum však nepotvrdil nezbytnou souvztažnost mezi množstvím přečtených knih a rozsahem slovní zásoby a dovedností pracovat s ní, byla tak vyvrácena naše hypotéza H_3 . Stejně tak náš průzkum neprokázal, že kvalita slovní zásoby bude nutně souviset s preferencí beletrie. V celkových výsledcích obou škol je patrné, že hlubšími znalostmi slovní zásoby disponují studenti, kteří si ověřují nebo zjišťují význam slov, jimž nerozumí, hypotéza H_5 tedy byla potvrzena. Téměř ve všech případech bylo z výsledků tříd patrné, že středoškolákům, jak jsme předpokládali, činilo největší obtíže cvičení, ve kterém měli doplnit jednoslovné synonymum k zadanému slovu. Naopak nejlepších výsledků dosahovali studenti ve cvičení, které jim kladlo za úkol doplnit zadaná slova tak, aby utvořili typická spojení.

Náš výzkum prokázal, že slovní zásoba středoškoláků je nedostatečná a věku respondentů nepřiměřená. Tato situace je nepochybně důsledkem charakteru moderní doby, kdy klesá obliba četby jako volnočasové aktivity a naopak vzrůstá neochota mladé generace rozšiřovat si obecný přehled a znalost slovní zásoby. Jak uvedl Jiří Kostečka, možná náprava této situace spočívá v povinné školní četbě.

SEZNAM TABULEK

- Tabulka 1. - KVINTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 2. - KVINTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 3. - KVINTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 4. - KVINTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 5. - KVINTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 6. - KVINTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 7. - SEXTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 8. - SEXTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 9. - SEXTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 10. - SEXTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 11. - SEXTA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 12. - SEXTA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 13. - SEPTIMA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 14. - SEPTIMA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 15. - SEPTIMA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 16. - SEPTIMA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 17. - SEPTIMA - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 18. - SEPTIMA - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 19. - 1. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 20. - 1. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 21. - 1. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 22. - 1. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 23. - 1. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 24. - 1. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 25. - 2. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 26. - 2. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 27. - 2. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 28. - 2. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 29. - 2. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení

- Tabulka 30. - 2. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 31. - 3. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 32. - 3. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 1. cvičení
- Tabulka 33. - 3. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 34. - 3. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 2. cvičení
- Tabulka 35. - 3. ROČNÍK - vztah mezi mírou četby a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 36. - 3. ROČNÍK - vztah mezi preferencí beletrie a úspěšností v 3. cvičení
- Tabulka 37. - Srovnání výsledků 1. ročníků obou oborů
- Tabulka 38. - Srovnání výsledků 2. ročníků obou oborů⁴
- Tabulka 39. - Srovnání výsledků 3. ročníků obou oborů
- Tabulka 40. - Srovnání Gymnázia a Střední odborné školy

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborné publikace

1. ČECHOVÁ, Marie. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozšířené a upravené vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.
2. ČERMÁK, František. *Frekvenční slovník mluvené češtiny*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1425-0.
3. ČERVENÁ, Vlasta, MEJSTRÍK, Vladimír (ed.). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 3., opr. vyd. Praha: Academia, 2003. ISBN 978-80-200-1080-3.
4. HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).
5. HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 2. vyd., upr. a rozš. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. Vysokoškolské učebnice (Státní pedagogické nakladatelství).
6. KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106484-X.
7. KOSTEČKA, Jiří. *Český jazyk pro 2. ročník gymnázií*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2001. ISBN 80-7235-155-9.
8. *Slovník českých synonym a antonym*. V Brně: Lingea, 2007. ISBN 978-80-87062-09-8.

Časopisy

1. KOSTEČKA, Jiří. Slovní zásoba gymnazistů. *Český jazyk a literatura*. 2008, 58(3), s. 134 - 137.

Internetové zdroje

1. Co je korpus? In: *Ústav Českého národního korpusu* [online]. [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: <https://ucnk.ff.cuni.cz/>
2. Četba z radosti nebo z nutnosti? In: *Česká televize* [online]. 1996 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1096902795-studio-6/214411010110220-studio-6-ii/obsah/309552-cetba-z-radosti-nebo-z-nutnosti>
- interview s Jiřím Kostečkou

3. FRANKLOVÁ, Zoja. Stále méně dětí baví čtení. In: *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2011 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/vystupy/stale-mene-deti-bavi-cteni>
4. HOLUB, Zbyněk. Proměny slovníku po listopadu 1989. In: *Český rozhlas* [online]. [cit. 2016-06-19].
Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plzen/jazykovykoutek/_zprava/431866
5. JECHOVÁ, Kateřina. Lexikální jednotky v mluvě současné mládeže. In: *Konference čeština - jazyk slovanský* [online]. 2008 [cit. 2016-06-19].
Dostupné z: <http://konference.osu.cz/cestina/dok/2009/jechova-katerina.pdf>
6. Jiří Kostečka životopis. In: *Databáze knih* [online]. 2008 [cit. 2016-06-19].
Dostupné z: <http://www.databazeknih.cz/zivotopis/jiri-kostecka-25555>
7. Jiří Kostečka. In: *Československá bibliografická databáze* [online]. 2009 [cit. 2016-06-19]. Dostupné z: <http://www.cbdb.cz/autor-8114-jiri-kostecka>
8. *Konkordance - formulář prvního dotazu* [online]. [cit. 2016-06-20].
Dostupné z: https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=omezeni%2Fsyn2015
9. MILOŠ, Dokulil. Nová skutečnost v zrcadle slovní zásoby češtiny. *Naše řeč* [online]. 1951, **35**(7 - 8), 121 - 131 [cit. 2016-06-19].
Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4246>
10. Psychologická charakteristika pubescence a adolescence. In: *Pro sestry* [online]. [cit. 2016-06-19]. Dostupné z:
http://www.prosestry.cz/studijni_materialy/psychologie/psychologiccka_charakteristika_pubescence_a_adolescence

PŘÍLOHY

1. Dotazník použitý pro šetření

DOTAZNÍK

Vážené respondentky, vážení respondenti,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění krátkého anonymního dotazníku, který poslouží jako podklad k mé bakalářské práci na téma „Slovní zásoba středoškoláků se zaměřením na frekvenci slov zastaralých a zastarávajících“. Jejím cílem bude odhalit méně frekventovaná spisovná slova, jež dělají dnešním studentům určité těžkosti v porozumění.

Dotazník se skládá ze dvou částí: profilové a praktické, ve které Vám budou při řešení jednotlivých cvičení nápomocny příklady. Prosim o pečlivé a co nejpravdivější zodpovězení otázek.

ČÁST A:

1) Věk:

2) Třída:

3) Pohlaví: MUŽ : ŽENA (správné tvrzení zakroužkujte)

4) Kolik knih přečtete za rok?

(1 kniha = 150 stran)

- a) 0
- b) 1 – 2
- c) 3 – 4
- d) 5 – 7
- e) 8 – 10
- f) více než 10

5) V četbě preferujete (zakroužkujte 1 možnost):

- a) beletrii
- b) odbornou literaturu
- c) tištěné noviny a časopisy
- d) elektronické noviny a časopisy (např. online portály)
- e) nečtu vůbec

6) Narazíte-li při čtení na neznámé slovo, zjistíte si jeho význam?

ANO : NE (správné tvrzení zakroužkujte)

ČÁST B:

1) Doplňte k následujícím výrazům jednoslovné synonymum (slovo se stejným významem):

příklad: KOUŘ – DÝM

KALUŽ - LOUŽE

BEZDĚČNÝ.....

ČASTOVAT.....

CHŘADNOUT.....

KUSÝ.....

NEJAPNÝ.....

PLAVÝ.....

POŠETILÝ.....

TLÍT.....

VINĚTA.....

ZEV RUBNÝ.....

2) Vysvětlete co nejpřesněji význam následujících slov:

příklad: KOLOBĚH – OPAKUJÍCÍ SE JEV

VANA – NÁDOBA URČENÁ KE KOUPÁNÍ

ABATYŠE.....

HŘÍMAT.....

KALAMÁŘ.....

KRUCIFIX.....

MARNOTRATNÝ.....

NÁMEZDNÍ.....

POKÁNÍ.....
ŘÍZA.....
SÍPAT.....
ZIŠTNÝ.....

3) Vymyslete k následujícím výrazům vhodné doplňující slovo:

příklad: KNOT – SVÍČKY

CHMÝŘÍ - PAMPELIŠKY

CIMBUŘÍ.....
HOMOLE.....
CHŘÍPÍ.....
HLAVENĚ.....
KÝŽENÝ.....
POŠMOURNÉ.....
SVÍZELNÁ.....
TŘESKUTÝ.....
TRATOLIŠTĚ.....
VEŘEJE.....
ZURČENÍ.....

Děkuji Vám za čas, který jste věnovali vyplnění dotazníku.

2. Soupis méně frekventovaných slov nashromážděných poznámkami z beletrie.

A

abatyše, alabastr, almara, arkýř,

B

baganče, bard, bárka, berně, bezděčný, blahosklonnost, blahovolnost, blamáž, bohorovný, bonton, bonviván, branec, břitkost,

C

cejch, celta, cep, cimbuří, cvikr,

Č

čabraka, častovat, čít, čiv, čpět,

D

dlít, dostavník, douška, dratev, drožka, dřík, dštít, dušovat se, dýchavičný, dýměj, dyšný,

E

emblém, epištola,

F

fěrtoch, fez, fištrón, fiží, flakon, furiant, fušovat, futrál,

G

glejt, gobelín, gombík, grobián, grunt,

H

hájemství, halama, hamižnost, hana, háv, hlaveň, hmoždír, hnípat, hníst, hodokvas, hochštapler, holedbat se, holomek, homole, horlít, horovat, hoře, houně, houževnatost, hřad, hřímat, hřivna, husar, hvozď, hýřit (utrácet),

CH

chasa, chlístat, chomout, chór, chřadnout, chřípí,

J

jadrný, jalový, jařmo, jasnozřivost, jemnocit, jeseň, jho, jilec, jíní, jitřit,

K

kabonit se, kacíř, kalafuna, kalamář, kamelot, karafa, kartoun, kartouza, katafalk, klekání, klopa, klopotný, klozet, kmet, kolbiště, komorní, komže, kormutlivý, korouhev, kosmatý, krabatý, krajáč, krejzlík, krempa, krhavý, krokev, krucifix, kruchta, krůpěj, krušit, křepčít, křepký, kůr, kuropění, kusý, kutna, kýžený,

L

láje, lapiduch, lazebník, lenora, lepý, letora, licoměrnost, licousy, lichá (naděje), liknavost, lítý, livrej, lorňon, lučba, lučištník, luh, lyra,

M

malomocenství, malomyslnost, malověrnost, man, maně, manžeta, máry, mašlovačka, maštal, měchuřina, milník, misál, mlází, móresy, mouřenín, mrva, mrzký, mušelín, mžourat,

N

nabíledni, nactiutrhaní, námezdní, nařvaný, nebozez, nedůtklivý, neduživost, nejapný, nepřístojný, nešpory, niva, nohsled, noticka, notný, novic, nýt (sloveso),

O

obmyslný, očištec, ochoz, okruží, olbřímí, opat, ořízka, ošemetný,

P

pachtýř, paraván, pastouška, paškál, pel, peň, perutě, plaňka, platan, plavý, plesat (jásat), pletichy, poberta, pobratim, pocel, podesta, podešev, podloudný, podolek (košile), podomek, podroušený, pohřížit se, pokání, polnice, poroba, posupný, pošetilý, potměšilý, potutelný, povážlivě, povlovný, povšechný, požívačnost, prašivý, prchlivý, prospěchář, prostomyslnost,

prostovlasý, prst', předcházet si někoho, předprseň, předsádka, převor, přideští, pumpky, purkrabí,

R

rab, ráhnoví, rajka, rapír, refýž, rosomák, rouno, rov, rozkmotřit se, rozsocha, rubáš, růženec, rychta,

Ř

řehole, řešeto, řevnivost, řež, římsa, říza,

S

sáh, samodruhá, sanice, scestí, sesle, sinalý, sípat, skráň, skrovný, slabomyslnost, slatina, slout, slovnutný, sluj, slynout, smalt, smilstvo, sněť, souchotiny, soumar, souputník, splín, stěžeň, struk, střečkovat, střízlík, svátost, svébytnost, svérázný, svitek, svízel,

Š

šalupa, šarlat, širák, škamna, škapulír, škarohlíd, škarpa, škumpa, škuner, šmelinář, špeluňka, šraňky, štola, štóla, štoudev, štulec, švarný,

T

tabatěrka, taburet, taft, tajnosnubnost, taškář, tenata, tetelit se, tlít, topůrko, trachtace, tratoliště, trudnomyslnost, trudný, třeskatý, tyl, týť,

U

úhor, ukoptěný, umolousaný, upejpat se, úradek, urousaný, usebraný, useň, uštěpačný, útěžek, útlocitný, utrejch, úval, uvolit se,

V

valuta, vatra, vazal, vazký, věchet, vějička, věrolomnost, veršotepec, veřeje, vesna, věstník, vetchý, vích, viněta, voj, vrkoče, vrtoch, vřeteno, výmět, vyrudlý, vývěva, vyžilý,

Z

zádumčivost, zapovědět, zapřisahat, zárubeň, zástava (prapor), zatrolený, zavilý, zbytnění, zcepenět, zdráhat se, zdráhavý, zdrhovadlo, zednář, zenit, zevrubný, zhýralý, zjištění, zkazka, zkormoucený, zneuznat, zpěčovat se, zteč, ztepilý, zurčení, zůstavit,

Ž

žalm, žatva, žehrat, žentour, žerd', žernov, žertva, žirný, žok.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Přidalová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Slovní zásoba středoškoláků se zaměřením na archaismy a historismy
Název v angličtině:	Vocabulary of secondary school students with a focus on the archaisms and historisms
Anotace práce:	Bakalářská práce se zaměřuje na méně frekventovanou část české slovní zásoby, zejména archaismy a historismy. Tuto oblast charakterizuje a klade si za cíl zjistit, do jaké míry dělá dnešním středoškolským studentům těžkosti rozumět slovům z periferie slovní zásoby a interpretovat je.
Klíčová slova:	Slovo, slovní zásoba, archaismus, význam slova, středoškoláci, Jiří Kostečka, četba
Anotace v angličtině:	The Bachelor's thesis focuses on less frequented part of Czech vocabulary, especially the archaisms and historisms. It characterizes this field of vocabulary and intends to discover, how much present secondary school students can understand and interpret the words from the periphery of the Czech vocabulary.
Klíčová slova v angličtině:	Word, vocabulary, archaism, meaning of word, secondary school students, Jiří Kostečka, reading

Přílohy vázané v práci:	1. Dotazník použitý pro šetření. 2. Soupis méně frekventovaných slov nashromážděných poznámkami z beletrie.
Rozsah práce:	99 stran
Jazyk práce:	čeština